

Friedrich Wilhelm Karl Müller'in Terekesindeki Altun Yaruq Sudur'un B 1 Yazmasına Ait Neřredilmemiř Parçalar

Unedited Fragments of Manuscript B 1 of the Altun Yaruq
Sudur from the Estate of Friedrich Wilhelm Karl Müller

Öz

Altun Yaruq Sudur yada Sanskritçe orijinal adıyla *Suvarᅇabhāsottamasūtra*, Budist Uygur toplumu arasında önemli görölen dinî metinlerden birisi olarak kabul edilir. *Altun Yaruq Sudur*'un tam hâline en yakın nüsha St. Petersburg'da bulunurken, diğer yazmaları Berlin'de muhafaza edilmektedir. Berlin'deki yazmalar içinde B 1 yazması özellikle dikkati çeken bir yazmadır. Ancak bu yazmaya ait bazı parçalar II. Dünya Savaşı sırasında kaybolmuştur. Friedrich Wilhelm Karl Müller'in kaybolan parçaların resimlerini savaştan önce almış olması, kayıp parçalara erişim imkânını sağlamıştır. Bu makale, Müller'in terekesinde bulunan ve kaybolan parçalardan 7 tanesinin neşrini sunmaktadır. Neřri yapılan 7 parça şunlardır: 1. *U 9077; 2. *U 9078; 3. *U 9079; 4. *U 9080; 5. *U 9102; 6. *U 9104; 7. *U 9106. Bu parçalardan 4 tanesi eserin VI. bölümüne, 3 tanesi de VIII. bölümüne aittir. Parçalar, St. Petersburg yazması ve Berlin'deki diğer yazmalarla karşılaştırılarak neşredilmiştir. Kaybolan parçaların resimlerine erişimin sağlanması, *Altun Yaruq Sudur*'un neşir faaliyetleri adına önemli bir katkı olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Altun Yaruq Sudur, Eski Uygurca, neşir, kayıp parçalar, Friedrich Wilhelm Karl Müller.

Abstract

Altun Yaruq Sudur, known as the *Suvarᅇabhāsottamasūtra* in its original Sanskrit, holds an important place as one of the most important religious texts among the Buddhist Uygur community. While the closest complete manuscript of the *Altun Yaruq Sudur* is in St. Petersburg, other manuscripts are preserved in Berlin. Among these, the Berlin manuscript B 1 stands out. Unfortunately, certain original parts of this manuscript were lost in the turmoil of the Second World War. The foresight of Friedrich Wilhelm Karl Müller in photographing these missing fragments before the war has now made them accessible. The article presents the edition of 7 lost fragments from Müller's estate. The seven fragments that have been edited are as follows: 1. *U 9077; 2. *U 9078; 3. *U 9079; 4. *U 9080;

Erdem UÇAR

Friedrich-Schiller-
Universität Jena
(Almanya)

e-mail:
erdem.ucar@uni-jena.de

orcid:
0000-0002-0039-9619

Atf

Citation

Uçar, Erdem (2023).
Friedrich Wilhelm Karl
Müller'in Terekesindeki
Altun Yaruq Sudur'un
B 1 Yazmasına Ait
Neřredilmemiř Parçalar.
Babür, 2(2), 1-33.

Yayın Tarihi

Publication Date
08.11.2023

5. *U 9102; 6. *U 9104; 7. *U 9106. Of these, four fragments belong to Chapter VI, while three are attributed to Chapter VIII of the *Altun Yaruq Sudur*. These fragments are edited by comparison with the St. Petersburg manuscript and other related manuscripts in Berlin. Access to the pictures of the lost original fragments would be an important contribution to the edition of the *Altun Yaruq Sudur*.

Keywords: Altun Yaruq Sudur, Old Uygur, edition, lost fragments, Friedrich Wilhelm Karl Müller.

Giriş

Budist Uygur muhitinin önemli dinî metinlerinden biri olan *Altun Yaruq Sudur* (AYS) veya Sanskritçe orijinal adıyla *Suvarṇabhāṣottamasūtra*, günümüze kadar her zaman araştırmacıların ilgi odağında olmuştur. *Sūtra*'nın Eski Uygurca tercümesi üzerine yapılan çalışmalar çoğunlukla metnin farklı bölümleri hakkında çeşitli neşirlere dayanmaktadır. Yapılan araştırmalar, kuşkusuz alana önemli katkılarda bulunmuştur, ancak hazırlanan çalışmaların -bazıları istisna olmakla beraber- AYS'nin metin sorunlarına tam anlamıyla bir çözüm getirdiğini söylemek zordur. AYS'nin metin sorunları ile kast edilen, Çince'den tercüme edilen eserin farklı yazmalarında karşımıza çıkan tercüme ayrılıklarıdır. AYS'nin metin sorunlarının çözümünde esere ait yazmaların hepsinin neşrinin tamamlanmasının bu nedenle kilit bir rol oynadığı tartışılmazdır.

AYS'nin pek çok yazması vardır. St. Petersburg'da Rusya Bilimler Akademisi Şark Yazmaları Enstitüsü'nün Serindia koleksiyonunda bulunan, S I [= Serindia] 4498 (M/1), SI 4499 (M/2) [Buyan Evirmek] ve SI 4500 (M/3) kayıt numarasıyla muhafaza edilen yazma, eserin tam hâline en yakın nüshasıdır. Nüshanın tavsifi için bk. Lundysheva et al. 2021: 0157-0159 [68-70]. Vasili Vasilyeviç Radlov ve Sergey Yefimoviç Malov, nüshayı dört cilt hâlinde Uygur harflerine aktarmış (1913, 1914, 1915, 1914) ve Uygur harflerine aktarılan metin Berlin yazmaları ile karşılaştırmalı olarak Kaya (2021) tarafından neşredilmiştir.

AYS'nin diğer yazmaları ise Berlin Bilimler Akademisi'nde (Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften [Önceki adı *Preußische Akademie der Wissenschaften*]) muhafaza edilmektedir. Berlin'de eserin yaklaşık olarak 70'ten fazla yazması olduğu tahmin edilmektedir (Raschmann 2000: 11-52). AYS'nin Berlin'de muhafaza edilen yazmalarını ve parçalarını ilk olarak Ehlers tavsif etmeye başlamış (1987), daha sonra Raschmann 3 ciltlik katalog çalışmasıyla (2000, 2002, 2005) yazmaların ve parçaların tavsifini tamamlamıştır. Berlin'de muhafaza edilen parçalar Kaya'nın editörlüğünde yakın zamanda (2023) neşredilmiştir.

AYS'ye ait Berlin'de muhafaza edilen yazmalar içerisinde geniş formatlı (breitformatig), her bir yüzünde 26 satır ihtiva eden bir yazma geçen yüzyılın başında hemen dikkati çekmiştir, zira bu yazmaya ait daha fazla parça günümüze ulaşabilmiştir. Bu yazmayla ilk kez meşgul olan kişi Friedrich Wilhelm Karl Müller (1863-1930) olmuştur. Yazmayı *Uigurica* serisinin ilk cildinde tavsif ve teşhis eden Müller'den (1908) sonra Gabain aynı yazmaya dikkat çekmiş ve yazmayı 1010/1 ff. kayıt numarasıyla yeniden tasnif etmiştir. Mainz'daki Eski Uygurca parçaların geçici katalogunu hazırlarken Şinasi Tekin de yazmaya ait parçaları görmüş ve yazmadaki ketebe kaydında verilen bilgi doğrultusunda yazmayı *Ütret* yazması olarak adlandırmış ve yazmanın formatını *uzun poḥḥī* olarak teşhis etmiştir (1959: 294-295, dip. 8; 1988: 294).

AYS'nin ilk bölümünü neşre hazırlayan Zieme'nin neşrine (1996) ve Raschmann'ın kataloguna dayanılarak Müller'in ilk kez teşhis ettiği geniş formatlı (breitformatig)¹ ve her bir yüzünde 26 satır ihtiva eden yazma "B [Berlin] 1" yazması olarak adlandırılmaktadır. Yazmanın özellikleri hakkında daha geniş bilgi için bk. Raschmann 2000: 14-16. Ehlers, katalogunda B 1 yazmasına ait bazı parçaları tavsif etse de (1987), yazmanın bütün parçalarının listesini Raschmann sunmuş (2005: 487-495) ve yazmaya ait Berlin'de muhafaza edilen toplam 161 parçasının listesini vermiştir.

Müller, B 1 yazmasını tıpkıbasımı ile neşretmeyi planlıyordu, hatta planladığı neşrinin ilk örneklerini bize *Uigurica I'* de göstermişti, ancak Radlov ve Malov'un St. Petersburg yazmasını Uygur harflerine aktarip neşretmesi Müller'in çalışmasını rafa kaldırmasına neden olmuştur. Bugün, Berlin Bilimler Akademisi'nde Müller'in terekesinde yayınlamayı planladığı B 1 yazmasının 3 dosyalık neşir taslağı saklanmaktadır. Terekede 104 parçanın fotoğrafı ve Müller'in el yazısıyla hazırlanmış parçaların yazıçevrimleri mevcuttur (Raschmann 1998: 295, 297). Müller'in yazmaya ait parçaların resmini II. Dünya Savaşından önce alması çok değerli bir hizmet olmuştur, zira savaş esnasında yazmaya ait bazı parçaların asılları ne yazık ki kaybolmuştur. Müller'in aldığı resimler sayesinde kaybolan parçalar hakkında bilgi sahibi olunmaktadır.

Kaybolan parçalar daha sonra "*" işareti ve "U 9xxx" kayıt numarasıyla yeniden tasnif edilmiştir. Müller'in terekesinde bulunan ve II. Dünya Savaşı sırasında asılları kaybolan AYS'nin B 1 yazmasına ait 49 adet parça şunlardır:

	Fragman No	Bulunma Yeri No	Katalog No
1	*U 9025	T III 56.41	RKat/II: 267
2	*U 9026	T III M 56.9	RKat/I: 2
3	*U 9027	T III M 56.22	RKat/I: 5
4	*U 9028	T III M 56.3	RKat/I: 21
5	*U 9029	T III M 56.2	RKat/I: 26
6	*U 9030	T III M 56.1	RKat/I: 28
7	*U 9031	T III M 56.14	RKat/I: 67
8	*U 9032	T III M 56.15	RKat/I: 71
9	*U 9033	T III M 56.16	RKat/I: 73
10	*U 9034	T III M 56.17	RKat/I: 76
11	*U 9035	T III M 56.18	RKat/I: 78
12	*U 9036	T III M 56.19	RKat/I: 79
13	*U 9037	T III M 56.21	RKat/I: 85
14	*U 9038	T III M 56.12	RKat/I: 132
15	*U 9040	T III M 56.20	RKat/I: 83
16	*U 9041	T III M 56.7	RKat/I: 164
17	*U 9042	T III M 56.24	RKat/I: 180
18	*U 9043	T III 84.32	RKat/II: 198

¹ Eski Uygurca yazmalarda yazının yönü yazmanın 'wide' veya 'portrait' olarak tespit edilmesinde etkili olsa da nâşirin yazıyı okuma yönü bu tespitte farklılaşa neden olabilmektedir. Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Kasai 2022: 376-377.

19	*U 9044	T III 84.31	RKat/II: 200
20	*U 9045	T III 84.29	RKat/II: 205
21	*U 9046	T III 84.30	RKat/II: 208
22	*U 9047 + U 676	T III 84.14	RKat/II: 209, RKat/III: 745
23	*U 9048	T III 84.16	RKat/II: 219
24	*U 9057	T III M 56.26	RKat/II: 292
25	*U 9058	T III M 56.10	RKat/II: 359
26	*U 9059	T III M 56.13	RKat/II: 378
27	*U 9077	T III 56.4b	RKat/III: 411
28	*U 9078	T III TV 56.4	RKat/III: 413
29	*U 9079	T III TV 56	RKat/III: 414
30	*U 9080	T III TV 56.1	RKat/III: 416
31	*U 9096	-	RKat/III: 449
32	*U 9097	T III 56.15	RKat/III: 481
33	*U 9098	T III 56.8	RKat/III: 483
34	*U 9099	T III 56.9	RKat/III: 489
35	*U 9100	T III 56.10	RKat/III: 492
36	*U 9101	T III 56.11	RKat/III: 494
37	*U 9102	T III 56.12	RKat/III: 496
38	*U 9103	T III 56.13	RKat/III: 499
39	*U 9104	T III 56.14	RKat/III: 501
40	*U 9105	T III 56.7	RKat/III: 504
41	*U 9106	T III 56.6	RKat/III: 506
42	*U 9107	T III 56.4	RKat/III: 509
43	U 584 + *U 9161	T III 56.3	RKat/III: 512
44	*U 9162 + Mainz 28b + *U 9163	T III 56.2	RKat/III: 534
45	*U 9164	T III 56.16	RKat/III: 536
46	*U 9165	T III 56.17	RKat/III: 539
47	*U 9166	T III 56.18	RKat/III: 543
48	*U 9167	T III 56.20	RKat/III: 548
49	*U 9176	T III T.V. 86-đ	RKat/III: 426

Yukarıdaki listede yer alan parçaların 7 tanesi hariç hepsi neşredilmiştir. Bunlardan 7 tanesi ise şimdiye kadar hazırlanan AYS neşirlerinde resimlerine ulaşılamadığı için kullanılmamış ve doğal olarak neşirleri de yapılmamıştır. Makalede B 1 yazmasına ait 7 parçanın² neşri sunulacaktır. Bu parçalardan VI. kitaba ait olanlar şunlardır: **1.** *U 9077 (T III 56.4b) [RKat/III: 411]; **2.** *U 9078 (T III TV 56.4) [RKat/III: 413]; **3.** *U 9079 (T III TV 56) [RKat/III: 414]; **4.** *U 9080 (T III TV 56.1) [RKat/III: 416]. VIII. kitaba ait olanlar ise şunlardır: **1.** *U 9102 (T III 56.12) [RKat/III: 496]; **2.** *U 9104 (T III 56.14) [RKat/III: 501]; **3.** *U 9106 (T III 56.6) [RKat/III: 506].

² Müller'in terekesindeki kaybolan 7 parçanın resimlerinin kullanımına izin veren *Staatsbibliothek zu Berlin, Orientabteilung* bölümü yetkililerine ve Dr. Simone-Christiane Raschmann hanıma teşekkür ederim.

Neşirde İzlenen Yöntem

1. Her parçanın neşrinin başında parçanın katalog bilgisi (RKat/III), Çince metinde karşılık geldiği yer ile Çince metnin Almanca tercümesindeki karşılığı gösterilmiştir.
2. Parçanın her bir yüzünde metnin St. Petersburg yazmasında karşılık geldiği yer ile yazmanın Radlov-Malov (R-M) ve AYKaya (Kaya 2021) neşirlerinde tekabül ettiği yer gösterilmiştir.
3. Eski Uygurca metin ile Çince aslı arasındaki mukayesenin kolaylaştırılması adına her parçadan bir kelimenin Çince metinde karşılık geldiği yer “*” işareti ile belirtilmiştir.
4. Neşirde B 1 yazması rehper metin³ olarak kabul edildiği için St. Petersburg yazmasında veya Berlin yazmalarında B 1 yazmasından farklı olan kısımlar dipnotta gösterilmiştir. Diğer yazmalardaki farklı okuyuş sorunlu ise, okunuş sadece harfçevrimi ile gösterilmiştir.
5. Parçalarda tahrip olan kısımların tamamlanmasında aşırı zorlamaya gidilmemiş, çok belirgin olan kısımlarda tamamlama tercih edilmiştir.
6. Metinde zikredilen *dhāraṇī*'lerin kesin telaffuzunu Uygur yazısında tespit etmek mümkün olmadığından, bunlar sadece harfçevrimi ile verilmiştir.
7. Eski Uygurca metnin harfçevriminde ve yazıçevriminde Uçar 2020'de önerilen sistem esas alınmıştır.

Neşir

1. *U 9077 (T III 56.4b); RKat/III: 411; TSD: 665, 16, 428 a28-b15 [= NobelChin: 193-194]

Ön (SI 4498 M/1 VI: 6 v10-7 r8 = R-M/III: 414/10-415/8 = AYKaya: 434-435)

001	5.	... [xan]nıñ xatun- ... /// (P) NYNK XATWN	
002	6.	[ların] ... mançların ///// ... (P) AYNANÇ LARYN	
003	7.	... bodunun qarasın ... BWDWNYN (P) XARA SYN	
004	8.	[alpın]ta emgekinte adasın ta tudasın ta /////TA AMKAKYNTA AADASYNTA TWDASYNTA	
005	9.	[isig] özlüg qorqınçın ta küyü küzedü /////AWYZ LWK XWRXYNÇYNTA KQYW KQYZ ADW	
006	10.	[tutu]ñlar tıp y(a)rılıqadı ,, ötrü ol ⁴ /////K LAR TYB YRLYXADY ,, AWYTRW AWL	
007	11.	... *tört m(a)xaraç ⁵ t(e)ñriler ,, ,, ... TWYRT MXARAÇ TNKRY LAR ,, ,,	*428 b3: 四天王
008	12.	t(e)ñri t(e)ñ[rı]si burxannıñ bo ⁶ y(a)rılığın TNKRY TNK//SY BWRXAN NYNK BW YRLYXYN	
009	13.	eşidip yene inçe tıp ötüntiler ,, AŞDYB YANA AYNÇA TYB AWYTWNTY LAR ,,	

³ Rehper metin hakkında daha geniş bilgi için bk. Röhrborn 2012: 8-9.

⁴ Krş. *anta ötrü ol* (R-M/III: 414/15).

⁵ Krş. *m(a)xaraça* (R-M/III: 414/16).

⁶ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 414/17) yok.

- 010 14. [atı k]ötrülmiş ayağqa tegimlig
//// /WYTRWLMYŞ AAYAX ĞA TAKYMLYK
- 011 15. t(e)ŋri[m] ,, [b]irök kén keligme üdteki
TNKRY/ ,, /YRWK KYN KALYKMA AWYDTAKY
- 012 16. qayu éligler xanlar öz etöz- , ,
ĞAYW AYLYK LAR XAN LAR AWYZ ATAWYZ , ,
- 013 17. lerin küzedgeli ,, azu xatunların
LARYN KWYZ ADKALY ,, AAZ W XATWN LARYN
- 014 18. tégitlerin ordo qarşı içinteki , ,
TYKYT LARYN AWRDW ĞARŞY AYÇYNTAKY , ,
- 015 19. manç[ların] içrekilerin⁷ küzedgeli
AYNANÇ //// AYÇRAKY LARYN KWYZ ADKALY
- 016 20. azu balıqın uluşın ordosın [qa]rşısın
AAZ W BALYĞYN AWLWŞYN AWRDWSYN //RŞYSYN
- 017 21. küzedgel[i] bo nom erdinig eşidserler
KWYZ ADKAL/ BW NWM ARDYNKY AŞYDSAR LAR
- 018 22. [t]ŋlasarlar ,, ötrü olar⁸ saqınu
//NKLASAR LAR ,, AWYTRW AWLAR SAĞYNW W
- 019 23. [söz]leyü yétinçsiz baştınqıda baştınqı
//// LAYW YYTYNÇSYZ BAŞTYNĞY DA BAŞTYNĞY
- 020 24. ... sevinç⁹ énc[ğü me]ŋig
... SAVYNÇ AYNÇ// //NKYK
- 021 25. ... [közü]nür aju[nta él o]rını¹⁰
... //// /NWR AAZ W//// // /WRNY
- 022 26. ... é[len]meki¹¹ erksinmeki
... AY///MAKY ARKSYNMAKY

Arka (Sl 4498 M/1 VI: 7 r12-v12 = R-M/III: 415/12-416/12 = AYKaya: 435-436)

- 023 [altınç ülüş altı p(a)t(a)r]¹²
//////// // // //
- 024 5. [a]dası busuş ...
//DASY BWSWŞ (P) ...

⁷ Krş. <AYÇARAKYLARYN> (R-M/III: 414/24). Muhtemelen ikinci elif fazladan yazılmıştır.

⁸ Krş. *olar ötrü* (R-M/III: 415/3).

⁹ Krş. *sevinçlig* (R-M/III: 415/5).

¹⁰ Krş. *orunu* (R-M/III: 415/7).

¹¹ Krş. <AYLYNMAKY> (R-M/III: 415/8). Eski Uygurcada fiilin standart imlâsı <AYLAN> şeklinde olsa da St. Petersburg yazmasında ve bazı metinlerde <AYLYN> yazımına da rastlanıyor (Özertural 2020: 5). Kelimenin yazımı için 112. satırdaki <AYLANMAKY> yazımı esas alınmıştır. Ayrıca élen- <*él+len-’de çift ünsüz / ll/’lerin tasarruf amacıyla <l> ile yazılması için bk. Erdal 2004: 112.

¹² Yaprak, *U 9078’den önce geldiği için *U 9078’deki yaprak numarası (*altınç ülüş yéti patar*) esas alınarak yaprak numarasının tamamlanması yapılmıştır.

- 025 6. adın ada ...
AADYN AADA ...
- 026 7. bolmağay (P) at[i] k[ötrülmüş a]
BWLMAXAY (P) AAT/ K//////// /
- 027 8. inçip ol é[li]gler xanlar sım[tağ]
AYNÇYB AWL AY//K LAR XAN LAR SYM//
- 028 9. osal bolmadın teriñde teriñ ...
AWSAL BWLMADYN TARYNK DA TARYNK ...
- 029 10. uluğ süzök kértgünç köñülin
AWLWX SWYZ WK KYRTKWNÇ KWNKWLYN
- 030 11. ötrü bo nom erdinig eşidgeli
AWYTRW BW NWM ARDYNKY AŞYDKALY
- 031 12. tıñlağalı y(i)ti qımıg bolm[ış] k(e)rgek
TYNKLAXALY YTY ĞYNYX BWLM// KRKAK
- 032 13. qaçan birök b[o no]m erd[ini]g [eşi]dgelı
ĞAÇAN BYRWK B//M ARD//K ///DKALY
- 033 14. tıñlağalı saqınsarlar¹³ „ ötrü eñ
TYNKLAXALY SAĞYNSAR LAR „ AWYTRW AANK
- 034 15. aşnu ol élig xan k(e)ntü özi sever
AAŞNW AWL AYLYK XAN KNTW AW/Z Y SAVAR
- 035 16. taplayur közüñi¹⁴ (düz. *közünğü*) açoq arıg¹⁵ oronta
TABLAYWR KWYZ WNKY AAÇWĞ AARYX AWRWNTA
- 036 17. yıdılg yıparlıg suv saçıp tuo törlüg
YYDLYX YYBARLYX SWV SAÇYB TWW TWYRLWK
- 037 18. esriñü körkle xua çeçekler
ASRYNKW KWYRKLA XW A ÇAÇAK LAR
- 038 19. töltep édz yügsek ars[lan]lıg
TWYLTAB AYDYZ YWKSAK ARS/// LYX
- 039 20. örg[ün]üg¹⁶ yinçü monçuq tizigi
AWYRK// WK YYNÇW MWNÇWĞ TYZ YKY
- 040 21. üze étip yaratıp „ adroq adroq
AWYZ A AYTYB YARATYB „ AADRWĞ AADRWĞ
- 041 22. *pra kuşatrélar asıp „ öñi öñ[i] *428 b14: 寶蓋
BRA KWZ ATRY LAR AASYB „ AWYNKY AWYNK/
- 042 23. erdiniler tuğlar tikip sat[ıg]sız
ARDYNY LAR TWX LAR TYKYB SAT////

¹³ Krş. *saqınsar* (R-M/III: 415/21).

¹⁴ Krş. *közünğüli* (R-M/III: 416/1).

¹⁵ Krş. <TASANK> veya <TAŞANK> (R-M/III: 416/1).

¹⁶ Krş. *örgün urup* (R-M/III: 416/5).

- 043 24. edgü yıd [yıp]arlar kö[yürüp] ...
ADKW YYD ///AR LAR KWY///// ...
- 044 25. tüzü[lmiş] ...
TWYZ W//// ...
- 045 26. ol élig [xan] suv[qa] ...
AWL AYLYK /// SWV// ...

2. *U 9078 (T III TV 56.4); RKat/III: 413; TSD: 665, 16, 428 b15-b28 [= NobelChin: 194-195]

Ön (SI 4498 M/1 VI: 7 v13-8 r15 = R-M/III: 416/13-417/15 = AYKaya: 436)

- 046 1. etöziğe yıd yıpar türtüp yağı
ATAWYZ YNKA YYD YYBAR TWYRTWB YANKY
- 047 2. *arığ ton [ke]dip éligler¹⁷ xanların *428 b16: 淨
AARYX TWN //DYB AYLYK LAR XAN LAR NYNK
- 048 3. öz étigin yaratığın urunup ,, m(e)n
AWYZ AYTYKYN YARATYXYN AWRWNWB ,, MN
- 049 4. meniğ küvenç köñülüg kéterip¹⁸ e[rkin]
MANYNK KWYVANÇ KWNKWLWK KYTARYB A////
- 050 5. türkin qodup kiçig
TWYRKYN (P) XWDWB KYÇYK
- 051 6. oro[nta o]lurup ,, ...
AWRW/// (P) /WLWRWB ,, ...
- 052 7. köñülin ...X̄YN X̄YLY...¹⁹
KWNKWLYN (P) ...X̄YN X̄YLY...
- 053 8. süzök kér[tgünç] kö[ñülin] asıp
SWYZ WK KYR///// KW///// AASYB
- 054 9. üstep ,, nomladaçı nom[çı] üz[e yo]l[çı]
AWYSTAB ,, NWMLADAÇY NWM// AWYZ / //L/Y
- 055 10. yérçi uluğ b[axş]i s[aqınç]n turğuru[p]
YYRÇY AWLWX B//Y S/////N TWRXWRW/
- 056 11. témin ök b[o no]m erdinig [e]şidmiş
TYMYN AWK B/ //M ARDYNKY /ŞYDMYŞ
- 057 12. tıñlamış k(e)rge[k] ,, [y]ene or[do] qarşı
TYNKLAMYŞ KRKA/ ,, YANA AWR// X̄ARŞY
- 058 13. içinteki tégitler²⁰ begler buyruq-
AYÇYNTAKY TYKYT LAR BAK LAR BWYRWX̄

¹⁷ Krş. *éliglerniy* (R-M/III: 416/14).

¹⁸ Krş. <KYTYRYB> (R-M/III: 416/1).

¹⁹ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 416/17) 4. satırın sonundaki <A...>'den başlayarak 7. satırın sonundaki <...X̄YN X̄YLY...> kısmına kadarki yer mevcut değildir.

²⁰ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 416/23) *tégitler*'den önce *xatunlar* var.

- 059 14. lar²¹ inanç tayanç²² arqası bir [i]kin[t]i-
LAR AYNANÇ TAYANÇ AARĖASY BYR //KYN/Y
- 060 15. ke öcsüz keksiz öpkesiz köñülin²³
KA AWYÇSWZ KAKSYZ AWYBKASYZ KWNKWLYN
- 061 16. ertinü ögrünçülüg²⁴ sevinçlig bolmış
ARTYNKW AWYKRWNÇWLWK SAVYNÇLYK BWLMYŞ
- 062 17. k(e)[rgek] ,, [t]aqı artoqraq²⁵ b[o] nom erdini
K//// ,, /AĖY AARTWĖRAĖ B/ NWM ARDYNY
- 063 18. ü[ze] nomladaçı nomçı üze²⁶ ağır
AWY// NWMLADAÇY NWMÇY AWYZ A AAXYR R
- 064 19. ayağ k[öñül] öritmiş k(e)r[ge]k tép ötünti-
AAYAX K///// AWYRYTMYŞ KR//K TYB AWYTWNTY
- 065 20. ler ,, ötr[ü] ol üdün tükel [bi]lge
LAR ,, AWYTRW AWL AWYDWN TWYKAL //LKA
- 066 21. t(e)ñri t(e)ñrisi burxan tört m(a)xaraç²⁷
TNKRY TNKRYSY BWRXAN TWYRT MXARAÇ
- 067 22. t(e)ñrilerniñ bo ötüglerin eşidü
TNKRY LAR NYNK BW AWYTWK LARYN AŞYDW
- 068 23. [y(a)r]lıqap inçe tép y(a)rlıqadı eleñler
//LYĖAB AYNÇA TYB YRLYĖADY AALANKLAR
- 069 24. ... küzedçiler a²⁸ ... [er]dinig
... KWYZ ADÇY LAR A ... //DYNYK
- 070 25. ... [nomçı]qa
... ////ĖA
- 071 26. ... [a]yağ
... //YAX

Arka (SI 4498 M/1 VI: 8 r15-v18 = R-M/III: 417/15-418/18 = AYKaya: 436-467)

- 072 altınç ülüş yéti p(a)t(a)r
AALTYNÇ AWYWLWŞ YYTY BDR
- 073 1. qılsar ,, bo²⁹ ağır ayağ yénig tétir ,
ĖYLSAR ,, BW AAXYR AAYAX YYNYK TYTYR ,

²¹ Krş. *buryuqlar* (R-M/III: 417/1).

²² Krş. *inançlar tayançlar* (R-M/III: 417/1).

²³ Krş. *qaqıgısız aymançsız köñülin* (R-M/III: 417/3). Wilkens'in sözlüğünde (2021: 320a) *qaqıgısız* 'öfkesiz' yoktur.

²⁴ Krş. *ögrünçlüg* (R-M/III: 417/4).

²⁵ Krş. *artoqraq taqı* (R-M/III: 417/5).

²⁶ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 417/6) *nomladaçı nomçı üze* yok.

²⁷ Krş. *m(a)xaraça* (R-M/III: 417/9).

²⁸ Krş. *küzedçiler a* (R-M/III: 417/12) ve RKat/III: *küzedçilere* (413 [31]).

²⁹ Parçanın ön yüzünün son iki satırı tahrip olduğu için kesin bir şey söylenemese de St. Petersburg yazmasında bu kısmın öncesi farklı gözüküyor. En azından *qılsar* ve *bo*'nun St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 417/14-15) olmadığı net olarak söylenebilir.

- 074 2. muntağ qılğuluq ermez ,, neteg qılğuluq
MWNTAX ĞYXLWLWĞ ARMAZ ,, NATAK ĞYXLWLWĞ
- 075 3. ol t p t ser ,, amtı anı³⁰ m(e)n sizlerke
AWL TYB TYSAR ,, AMTY AANY MN SYZ LARKA
- 076 4. [ayu] b reyin ,, bir k qayu  ligler
//// BYRAYYN ,, BYRWK ĞAYW AYLYK LAR
- 077 5. [xan]lar bo nom erdinig
/// LAR BW NWM (P) ARDYNYK
- 078 6. [no]mlatğalı uğrasar³¹ ,, eη
//MLATXALY (P) AWXRASAR ,, AANK
- 079 7. [ba]şlayu ol  lig xan
//ŞLAYW AWL (P) AYLYK XAN
- 080 8. q[alt]ı  η[re]ki t r ce suvqa kiri[p]³²
Ğ///Y AWYNK//KY TWYRWÇA SWV ĞA KYRY/
- 081 9. [et ]zin yumış arıt[mış] k(e)rgek ,, ,,
////Z YN YWMYŞ AARYT/// KRKAK ,, ,,
- 082 10. antada³³ basa kedmed k y r η
AANTADA BASA KADMADWK YWRWNK
- 083 11. arığ yaη[ı] ton kedip qop t rl ğ
AARYX YANK/ TWN KADYB ĞWB TWYRLWK
- 084 12.  tig ya[r]atığ  ze [et] zin uz
AYTYK YA/ATYX AWYZ A //AWYZ YN AWZ
- 085 13.  tmiř yaratmıř k(e)rgek ,, et zin
AYTMYŞ YARATMYŞ KRKAK ,, ATAWYZ YN
- 086 14. uz  tmiř³⁴ yaratmıřta³⁵ k n s u  erig
AWZ AYTMYŞ YARATMYŞTA KYN SWW ÇARYK
- 087 15. timegi³⁶  ze t rinin³⁷ quvrağın uz
TYMAKY AWYZ A TYRYNYN ĞWVRAXYN AWZ
- 088 16.  tip timep³⁸ ,,  tr  k(e)nt   zi bir³⁹
AYTYB TYMAB ,, AWYTRW KNTW AWYZ Y BYR

³⁰ Krş. *anı amtı* (R-M/III: 417/17).

³¹ Krş. *uğrasarlar* (R-M/III: 417/20).

³² Krş. <BYRYB> (R-M/III: 417/22). St. Petersburg yazmasında <K> ve <B> harfleri kelime başında birbirine benzediği i in m stensih muhtemelen kelimeyi yanlış yazmıştır.

³³ Krş. *anta* (R-M/III: 418/1).

³⁴ Krş. * tmiřte* (R-M/III: 418/5).

³⁵ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 418/5) yok.

³⁶ Krş. <TWYMAKY> (R-M/III: 418/6).

³⁷ Krş. *t rin* (R-M/III: 418/7).

³⁸ Krş. <TWYMAB> (R-M/III: 418/7).

³⁹ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 418/8) yok.

- 089 17. *yürün ku[şa]tré tütsüg xua çeçek⁴⁰ *428 b26: 白
YWRWNK KW//TRY TWYTSWK XW A ÇAÇAK
- 090 18. birle élginte⁴¹ tutup oyunun bedizin
BYRLA AYLYKYNTA TWTWB AWYWNYN BADYZ YN
- 091 19. uduzturup⁴² yadağın yorıyü ordo
AWDWZ TWRWB YADAXYN YWRYYW AWRDW W
- 092 20. qapıgınta taştın ünüp ertinü ağır
X̂ABYXYNTA TAŞTYN AWYNWB ARTYNKW AAXYR
- 093 21. uluğ saqınçın atlıg⁴³ mañallıg törö-
AWLWX SAX̂YNÇYN AADLYX MANKALLYX TWYRW
- 094 22. lerig qılturu „ ol nomçı⁴⁴ utru barmış
LARYK X̂YLTWRW „ AWL NWMÇY AWTRW BARMYŞ
- 095 23. k(e)rgek „ ne üçün ol yalnoqla[r]
KRKAK „ NA AWYÇWN AWL YALNKWX̂ LA/
- 096 24. xanın [munçula]yu yanlıg ağır [ayağ]
XANYN //YW YANKLYX AAXYR //
- 097 25. qıl[maqıg] ... [siz-]
X̂YL// ... //
- 098 26. ler a[nı] ...
LAR AA// ...

3. *U 9079 (T III TV. 56); RKat/III: 414; TSD: 665, 16, 428 b29-c16 [= NobelChin: 195-196]

Ön (SI 4498 M/1 VI: 8 v23-9 v1 = R-M/III: 418/23-420/1 = AYKaya: 437-438)

- 099 4. ... mañmışça
... MANKMYŞ ÇA
- 100 5. ... kolti *nayut *428 c1: 那庾多
... (P) KWLTY NAYWT
- 101 6. ... [burxa]nlarqa barça-
... //N (P) LARX̂A BARÇA
- 102 7. ... tapıg uduğ⁴⁵
... (P) TABYX AWDWX
- 103 8. ... bolur „ munuñ sanınça oq k(a)lp
... BWLWR „ MWNWNK SANYNÇA AWX̂ KLB
- 104 9. [üdle]rke tegi tuğmaq ölmeklig
/////RKATAKY TWXMAX̂ AWYLMKLYK

⁴⁰ Krş. *çeçekler* (R-M/III: 418/9).

⁴¹ Krş. *élginte* (R-M/III: 418/10).

⁴² Krş. <ADYSTWRWB> (R-M/III: 418/11).

⁴³ Krş. *atl(i)g* (R-M/III: 418/13).

⁴⁴ Krş. *nomçıqa* (R-M/III: 418/14).

⁴⁵ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 419/2-3) *tapıg uduğ* yok.

- 105 10. tuş tulvı ağmaq teğşilmek⁴⁶ emgek-
TWD TWLVY AAXMAĞ TAKŞYLMAK AMKAK
- 106 11. lerdin ozmış qutrulmuş bolur ,, m[unç]a
LARDYN AWZ MYŞ ĞWTRWLMYŞ BWLWR ,, M///A
- 107 12. teñlig ök k(a)lp üdlerde altun
TANKLYK AWK KLB AWYD LARDA AALTWN
- 108 13. tilgenlig ç(a)krav(a)rt⁴⁷ élig xan bolğuluq
TYLKAN LYK ÇKRAVRT AYLYK XAN BWLXLWĞ
- 109 14. uluğ buyan edgü qılınçığ qılmış qazğanmış
AWLWX BWYAN ADKW ĞYLYNÇYX ĞYLYMYŞ ĞAZ XANMYŞ
- 110 15. bolur ,, yana mañ ... adaqların
BWLWR ,, YANA MANK ... AADAĞ LARYN
- 111 16. irklemişçe bo közünür ajuntaqı qutı
AYRKLAMYŞ ÇA BW KWYZ WNWR AAĞ WNTAĞY ĞWTY
- 112 17. qıvı [a]sılur élenmeki erksinmeki
ĞYVY //SYLWR AYLANMAKY ARKSYNMAKY Y
- 113 18. üste[lü]r çoğı yalını qaşınçığ qamağqa
AWYSTA/R ÇWXY YALYNY ĞAŞYNÇYX ĞAMAX ĞA
- 114 19. bir yañ[lıg a]yağuluq eñi[tgülü]k bolur ,,
BYR YANK/// //YAXWLWĞ AANKY////K BWLWR ,,
- 115 20. taqı yme [aj]un [a]junta yüz miñ
TAXY YMA /// WN //Ğ WNTA YWZ MYNK
- 116 21. tümen kolti k(a)lp üdlerk[e] teği t(e)ñri
TWYMAN KWLTY KLB AWYDLARK/DAKY TNKRY
- 117 22. yérinte yalñoq yérteçüsinde qayuda
YYRYNTA YALNKWĞ YYRTYÇWSYNTA ĞAYWDA
- 118 23. tuğsar sını süñüki uz ,, yüüzi meñizi
TWXSAR SYNY SWYNKWKY ,, YWWZ Y MANKYZ Y
- 119 24. körkle özi yaşı uzun öğrünçülüğ⁴⁸
KWYRKLA AWYZ Y YAŞY AWZ WN AWYKRWNÇWLWK
- 120 25. [meñili]g açoq adırtlıg y(a)rılıqamış
//////K AAÇWĞ AADYRTLYX YRLYĞAMYŞ
- 121 26. ... [t(e)ñ]rike
... //KRY KA

⁴⁶ Krş. *tegrilmeklig* (R-M/III: 419/5). St. Petersburg yazmasındaki düzeltme için bk. Röhrborn 2010: 21.

⁴⁷ Krş. *çakiravart* (R-M/III: 419/8-9).

⁴⁸ Krş. *öğrünçülüğ* (R-M/III: 419/22).

Arka (SI 4498 M/1 VI: 9 v5-10 r3 = R-M/III: 420/5-421/3 = AYKaya: 438-439)

- 122 [altınç ülüş sekiz p(a)t(a)r]⁴⁹
 // // // // // // //
- 123 4. NWNK baxşi[sıña] ...
 NWNK BAXŞY///// ...
- 124 5. ögliler⁵⁰ birl[e] ...
 AWYKLY LAR BYRL/ (P) ...
- 125 6. uluğ uluğ⁵¹ ...
 AWLWX AWLWX (P) ...
- 126 7. işledeçi uluğ buyan ...
 AYŞLADAÇY AWLWX (P) BWYAN ...
- 127 8. qıltaçı bolur⁵² ,, tört m(a)xaraç[lar a]
 XYLTAÇY BWLWR ,, TWYRT MXARAÇ /// /
- 128 9. bo muntağ yañlıg tañlançıg muñad[mıncıg]
 BW MWNTAX YANKLYX TANLANÇYX MWNKAD/////
- 129 10. öñi öñi adroq adroq uluğ
 AWYNKY AWYNKY AADRWX AADRWX AWLWX
- 130 11. asıg tusularıg ,, uluğ tüş utlılarıg⁵³
 AASYX TWSW LARYX ,, AWLWX TWYŞ AWTLY LARYX
- 131 12. körüp ,, anın ol yalhoqlar xanı
 KWYRWB ,, AANYN AWL YALNKWX LAR XANY
- 132 13. k(e)ntü özleri ök bo nom erdinig
 KNTW AWYZ LARY AWK BW NWM ARDYNYK
- 133 14. nomladaçı nomçı utru⁵⁴ bir yoçan ulatı
 NWMLADAÇY NWMÇY AWTRW BYR YWÇAN AWLATY
- 135 15. yüz yoçan yér[ke t]jegi barmış k(e)rgek
 YWZ YWÇAN YYR///AKY BARMYŞ KRKAK
- 136 16. yene ol nomçı üze burxan saqınç⁵⁵
 YANA AWL NWMÇY AWYZ A BWRXAN SAXXYNÇ
- 137 17. saqınmış k(e)rgek ,, qaçan öz o[r]dosıña
 SAXYNMYŞ KRKAK ,, XAÇAN AWYZ AW/DWSYNKA
- 138 18. kirtükde⁵⁶ ,, *bükünki kün üze [bax]şimiz *428 c14: 今日
 KYRTWKDA ,, BWYKWNKY KWYN AWYZ A ///ŞYMYZ

⁴⁹ Yaprak, *U 9078'den sonra geldiği için *U 9078'deki yaprak numarası (*altınç ülüş yéti patar*) esas alınarak yaprak numarasının tamamlanması yapılmıştır.

⁵⁰ Krş. *ögli* (R-M/III: 420/6).

⁵¹ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 420/6) tek *uluğ* var.

⁵² Krş. *bolurlar* (R-M/III: 420/8).

⁵³ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 420/11) *uluğ tüş utlılarıg* yok.

⁵⁴ Krş. *nomçıqa ötrü* (R-M/III: 420/13-14).

⁵⁵ Krş. *saqınçıg* (R-M/III: 420/17).

⁵⁶ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 420/18) *kirtükde*'den sonra *ya* var.

- 139 19. şakimuni t[(e)ņri] t(e)ņrisi burx[an] k(e)ntü
ŞAKYMWNY T//// TNKRYSY BWRX// KNTW
- 140 20. özi meniņ [t]apıgım[in ayağ]ımın
AWYZ Y MANYNK /ABYXYM// ////YMYN
- 141 21. alğalı ordo[mq]a qarşımqa kirü
AALXALY AWRDW//A XARŞYM XA KYRW
- 142 22. y(a)rılıqadı ,, inçip amtı maņa nom
YRLYXADY ,, AYNÇYB AMTY MANKA NWM
- 143 23. nomlayu y(a)rılıqar ,, kim m(e)n ol nomuğ
NWMLAYW YRLYXAR ,, KYM MN AWL NWMWX
- 144 24. eşidser m(e)n ötrü üyeliksiz üstünk[i]
AŞYDSAR MN AWYTRW AWYZ ALYKSYZ AWYSTWNK/
- 145 25. yég köni tüz tuymaq burxan q[utuņa]
YYK KWYNY TWYZ TWYMAX BWRXAN X/////
- 146 26. yanmaqsız ...
YANMAXSYZ ...

4. *U 9080 (T III TV 56.1); RKat/III: 416; TSD: 665, 16, 428 c19-429 a6 [= NobelChin: 197-198]

Ön (SI 4498 M/1 VI: 10 r8-v9 = R-M/III: 421/8-422/9 = AYKaya: 439-440)

- 147 4. ... [bolğaly m(e)n
... ////Y MN
- 148 5. ... [q]utluğ künte
... (P) /WTLWX KWYNTA
- 149 6. ... yıl[q]ı bo üç
... (P) YYL/Y BW AWYÇ
- 150 7. ... [yo]ldağı açığı tarqa
... //LDAXY (P) AAÇYX TARXA
- 151 8. [emgekler]din ozar⁵⁷ qutrulur m(e)n üküş
/////DYN AWZ AR XWTRWLWR MN AWYKWŞ
- 152 9. [ajunlar]ta ç(a)krav(a)rt⁵⁸ élig xan bolğuluq
/// ////TA ÇKRAVRT AYLYK XAN BWLXLWXX
- 153 10. ezrua xormuzta t(e)ņriler oronıta
AZ RWA XWRMWZ TA TNKRY LAR AWRWNYNTA
- 154 11. tuğğuluq buyan edgü qılınçığ⁵⁹ qılır m(e)n
TWXXWLWXX BWYAN ADKW XLYNÇYX XYLWR MN
- 155 12. qazğanur m(e)n ,, ülgüsüz sansız tınl(ı)ğ-
XAZ XANWR MN ,, AWYLKWSWZ SANSYZ TYNLX

⁵⁷ Krş. ozar m(e)n (R-M/III: 421/11).

⁵⁸ Krş. çakravart (R-M/III: 421/12).

⁵⁹ St. Petersburg yazmasında qılınçığ (R-M/III: 421/15) olmasa da diğer Berlin yazmalarından birinde (U 2303 + U 2342 [T I D] v3) qılınçığ var.

- 156 13. lariğ sansar emgekintin ozğurup nirvan
LARYX SANSAR AMKAKYNTYN AWZ XWRWB NYRVAN
- 157 14. meñişije tegürgülük küç küstün-
MANKYSYNKA TAKWRKWLWK KWYÇ KWYSWN
- 158 15. ke teggülük buyanlığ uluğ bedük
KA TAKKWLWK BWYAN LYX AWLWX BADWK
- 159 16. ügmekin üger⁶⁰ m(e)n ordomın qarşımın
AWYKMAKYN AWYKAR MN AWRDWMYN ĞARŞYMYN
- 160 17. térini[mi]n quvrağımın ulatı bodunumın
TYRYNY//N ĞWVRAXYMYN AWLATY BWDWNWMYN
- 161 18. qaramın élimin uluşumın énc
ĞARAMYN AYLYMYN AWLWŞWMYN AYNÇ
- 162 19. meñilig [qı]ğuluq tıltağda evrilür m(e)n
MANKYLYK //LXWLWĞ TYLTAX DA AVRYLWR MN
- 163 20. aç qız [ig] kegen bol[ma]ğuluq ,, yad
AAÇ ĞYZ /// KAKAN BWL//XWLWĞ ,, YAD
- 164 21. *yağıqa basinturmağuluq⁶¹ iş küdüğü *428 c25: 怨敵
YAXY ĞA BASYNTWRMAXWLWĞ AYŞ KWYDWKWK
- 165 22. işleyür m(e)n tıp munçulayu saqınmış
AYŞLAYWR MN TYB MWNÇWLAYW SAĞYNYMYŞ
- 166 23. k(e)rgek ,, tört m(a)xaraçlar a⁶² ,, kén
KRKAK ,, TWYRT MXARAÇ LAR A ,, KYN
- 167 24. keligme üdteki éligler xanlar
KALYKMA AWYDTAKY AYLYK LAR XAN LAR
- 168 25. [bo nom] erdinig nomladaçı nomçıqa
// /// ARDYNKY NWMLADAÇY NWMÇY ĞA
- 169 26. ... [ağır aya]ğ qılmış
... ///// ///X ĞYLMYŞ

Arka (SI 4498 M/1 VI: 10 v12-11 r14 = R-M/III: 422/12-423/14 = AYKaya: 439-440)

- 170 [altınç ülüş toquz p(a)t(a)r]⁶³
//////// //
- 171 4. ayamış açi[nmiş] ...
AAAYAMYŞ AÇY//// ...
- 172 5. bo muntağ [edgülüg-]
BW MWNTAX (P)////////

⁶⁰ Krş. *yügmekig yüger m(e)n yığar m(e)n* (R-M/III: 421/19-20).

⁶¹ Krş. *basınmağuluq* (R-M/III: 422/3).

⁶² Krş. *m(a)xaraçalara a* (R-M/III: 422/5-6).

⁶³ Yaprak, *U 9079'dan sonra geldiği için *U 9079'daki yaprak numarası (*[altınç ülüş sekiz patar]*) esas alınarak yaprak numarasının tamamlanması yapılmıştır.

- 173 6. lerde ...
LARDA (P) ...
- 174 7. buyan edgü qılınçların [yana]
BWYAN ADKW X̄YLYNÇ (P) LARYN ///
- 175 8. sizlerke ulatı sizlerniñ q[uvrağ-]
SYZ LARKA AWLATY SYZ LAR NYNK X̄////
- 176 9. ıñızlarqa evirmiş k(e)rgek ,, bir[ök]
YNKYZ LARXA AVYRMYŞ KRKAK ,, BYR//
- 177 10. qayu éligler xanlar munçulayu yañın
X̄AYW AYLYK LAR XAN LAR MWNÇWLAYW YANKYN
- 178 11. m(e)n y(a)rıqamış y(a)rılığça qılsarlar ,,
MN YRLYX̄AMYŞ YRLYX ÇA X̄YLSAR LAR ,,
- 179 12. ötrü ol éligler xanlar uluğ qut⁶⁴
AWYTRW AWL AYLYK LAR XAN LAR AWLWX X̄WT
- 180 13. ülüglüğü⁶⁵ uluğ çoğluğ yalınl(ı)ğ bolğay-
AWYLWKLWK AWLWX ÇWXLWX YALYNLX BWLXAY
- 181 14. lar ,, qop törlüğü edgü irü⁶⁶ b(e)lgüler ol
LAR ,, X̄WB TWYRLWK ADKW AYRW BLKW LAR AWL
- 182 15. éligler⁶⁷ xanların élinte uluşınta
AYLYK LAR XAN LAR NYNK AYLYNTA AWLWŞYNTA
- 183 16. közüngey b(e)lgürgeyler ,, y(a)vlaq saqınc[ılığ]
KWYZ WNKAY BLKWRKAY LAR ,, YVLA X̄ SA X̄YNYNÇ///
- 184 17. yağılariğ alqunı barça adaq asra
YAXY LARYX AALX̄WNY BARÇA AADA X̄ AASRA
- 185 18. qılıp köni nom üze köntür[gey] başğay
X̄YLYB KWYNY NWM AWYZ A KWYNTWR/// BASXAY
- 186 19. utğay yégedgey tép y(a)rılıq[adı ,,] ötrü
AWTXAY YYKADKAY TYB YRLYX̄/// // AWYTRW
- 187 20. ol üdüñ⁶⁸ *tört m(a)xa[raç] t(e)ñriler *429 a5: 四天王
AWL AWYDWN TWYRT MXA/// TNKRY LAR
- 188 21. t(e)ñri t(e)ñrisi burxannıñ b[o]⁶⁹ y(a)rılığın
TNKRY TNKRYSY BWRXAN NYNK B/ YRLYXYN
- 189 22. eşidi[p] yene inçe tép ötüntiler ,,
AŞYDYB YANA AYNÇA TYB AWYTWNTY LAR ,,

⁶⁴ Krş. *qutluğ* (R-M/III: 422/21).

⁶⁵ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 422/22-23) *uluğ qut ülüglüğü*'ten sonraki kısım farklılaşmaktadır.

⁶⁶ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 423/2) yok.

⁶⁷ Krş. *élig* (R-M/III: 423/2).

⁶⁸ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 423/8) yok.

⁶⁹ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 423/9) yok.

- 190 23. atı kötrülmüş ayağqa tegimlig
AATY KWYTRWLMYŞ AAYAX X̄A TAKYMLYK
- 191 24. t(e)ñrim ,, birök qayu⁷⁰ éligler xanlar
TNKRYM ,, BYRWK X̄AYW AYLYK LAR XAN LAR
- 192 25. qaltı t(e)ñrim siz y(a)[rlıqığuç]ı ...
X̄ALTY TNKRYM SYZ Y////////Y ...
- 193 26. evrilip b[o] ...
AVRYLYB B/ ...

5. *U 9102 (T III 56.12); RKat/III: 496; TSD: 665, 16, 440 b2-20 [= NobelChin: 274-275]

Ön (SI 4498 M/1 VIII: 17 r9-v13 = R-M/III: 529/9-530/13 = AYKaya: 520-521)

- 194 1. [q]ulñasın⁷¹ sının savın⁷² barça añsız
/WLNKASYN SYNYN SAVYN BARÇA AANKSYZ
- 195 2. körkle [sevgü]lük taplağuluq yıdılığ⁷³
KWYRKLA ////LWK TABLAXWLWX̄ YYDLYX
- 196 3. yégük[e a]şağuşa ertinü⁷⁴ yarağlıg
YYKWK/ //ŞAXWXA ARTYNKW YARAXLYX
- 197 4. qılu tegingey m(e)n ,, kimler börök
X̄YLW TAKYNKAY MN ,, KYMLAR BYRWK
- 198 5. ol ot yaş tüş yemiş
AWL AWT YAŞ (P) TWYŞ YYMYŞ
- 199 6. ı tarıg tatıgın
AY TARYX (P) TATYXYN
- 200 7. yéserler aşasarlar ,
YY SAR LAR (P) AAŞASAR LAR ,
- 201 8. alqu barça öñlüg qırtışlıg
AALX̄W BARÇA AWYNKLWK X̄YRTYŞ LYX
- 202 9. küçlüg küsünlüg *uzun özlüg yaşlıg ***440 b4: 長命**
KWYÇLWK KWYSWNLWK AWZ WN AWYZ LWK YAŞLYX
- 203 10. çoğlüg yalınl(ı)ğ qaçığ[la]rı yapığları⁷⁵
ÇWXLWX YALYNLX X̄AÇYX //RY YABYX LARY
- 204 11. toñ y(a)rp ıgsız ke[msi]z ağırsız
TWNK YRB AYKSYZ KA//Z AAXRYXSYZ

⁷⁰ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 423/12) yok.

⁷¹ Krş. *qulañasın* (R-M/III: 529/9-10).

⁷² R-M'de <ASYNYN TAŞ Y NYN>, ama <ASYNYN> yazılışı <AYÇYNYN> şeklinde düzeltilmiş (529/10). Buna dayanarak AYKaya: *içinin taşın* (520).

⁷³ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 529/12) *yıdılığ* 'tan sonra *öñlüg* var.

⁷⁴ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 529/13) yok.

⁷⁵ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 529/19) yok.

- 205 12. tikigsiz⁷⁶ „ ögləri [k]öñülləri y(i)ti
TYKYKSYZ „ AWYK LARY /WNKWL LARY YTY
- 206 13. bilge biligleri küç[lüg] qop tör[l]üg
BYLKA BYLYK LARY KWYÇ/// ĞWB TWYR/WK
- 207 14. işig küdügüg büt[ürge]l]i udaçı „
AYŞYK KWYDWKWK BWYT////Y AWDAÇY „
- 208 15. bolğaylar „ taqı yme [b]o yağız yérke
BWLXAY LAR „ TAŞY YMA /W YAXYZ YZRKA
- 209 16. tayaqlığın bütgülük [ne]çe edler bar
TAYAŞLYXYN BWYTKWLWK //ÇA ADLAR BAR
- 210 17. erserler „ olar barça yérümedin artamadın
ARSAR LAR „ AWLAR BARÇA YZRWMADYN AARTAMADYN
- 211 18. tükellig büte tegingeyler „ ötrü ol
TWYKAL LYK BWYTA TAKYNKAY LAR „ AWYTRW AWL
- 212 19. uğurda bo çambudivip yértinçü yér suv
AWXWRDA BW ÇAMBWDYVYB YYRTYNÇW YZR SWV
- 213 20. bay barımlıg bodun qara köp⁷⁷ qalın
BAY BARYMLYX BWDWN ŞARA KWYB ŞALYN
- 214 21. ertinü ögrünçülüğ⁷⁸ menjilig⁷⁹ bolğaylar
ARTYNKW AWYKRWNÇWLWK MANKYLYK BWLXAY LAR
- 215 22. qaçan birök⁸⁰ yalñoqlar bo muntağ
ŞAÇAN BYRWK YALNKWŞ LAR BW MWNTAX
- 216 23. menjilig ögrünçülüğ⁸¹ boltuqlarında
MANKYLYK AWYKRWNÇWLWK BWLTWŞLARYNTA
- 217 24. ötrü ançada bo nom erdinig artoqraq
AWYTRW AANÇADA BW NWM ARDYNKY AARTWŞRAŞ
- 218 25. ayazunlar ağırlazunlar „ yana yme⁸²
AAAZ WN LAR AAXYRLAZ WN LAR „ YANA YMA
- 219 26. bo nom erdinig nomladaçı nomçıqa yme⁸³
BW NWM ARDYNKY NWMLADAÇY NWMÇY ŞA YMA

⁷⁶ Krş. <TYKSYZ> (R-M/III: 529/20).

⁷⁷ Krş. <KWYK> (R-M/III: 530/7); AYKaya: köp (520) ve köp (U 2629 [T II 1049] r2).

⁷⁸ Krş. ögrünçlüğ (R-M/III: 530/7).

⁷⁹ Krş. sevinçlig (R-M/III: 530/10).

⁸⁰ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 530/8) yok.

⁸¹ Krş. ögrünçlüğ sevinçlig tonalığ (R-M/III: 530/9-10).

⁸² St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 530/12) yok, ama Berlin yazmalarından birinde var, krş. U 2629 (T II 1049) r6.

⁸³ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 530/13) yok.

Arka (SI 4498 M/1 VIII: 17 v13-18 r21 = R-M/III: 530/13-531/21 = AYKaya: 521-522)

- 220 sekizinç ülüş üç y(é)g(i)rmi
SAKYZ YNÇ AWYLWŞ AWYÇ YKRM Y
- 221 1. arqa⁸⁴ bodun qara yaqın barıp bo no[m]
AARXA BWDWN XARA YAXYN BARYB BW NW/
- 222 2. erdinig nomlatğuqa⁸⁵ ötüğ[çi bol]zunl[ar]
ARDYNYK NWMLADXW XA AWYTWK// ///Z WN L//
- 223 3. *ne üçün tép téser ,, atı k[ötrül]miş⁸⁶ *440 b12: 何以故
NA AWYÇWN TYB TYSAR ,, AATY K/////MYŞ
- 224 4. t(e)ñrim bo nom erdinig nomlamaq tıtağın
TNKRYM BW NWM ARDYNYK NWMLAMA X TYLTAXYN TA
- 225 5. m(e)n başın qamağ térinim⁸⁷
MN BAŞYN (P) XAMAX TYRYNYM
- 226 6. quvrağımniñ çoğumuz
XWVRAXYM NYNK (P) ÇWXWMWZ Z
- 227 7. yalınımız küçümüz küsünümüz
YALYNYMYZ (P) KWYÇWMWZ KWYSWNWMWZ
- 228 8. körkümüz meñizimiz ükliyü asılı
KWYRKWMWZ MANKYZ YMYZ AWYKLYYW AASYLW W
- 229 9. teginür ,, meniñ çoğum yalınım küçüm
TAKYNWR ,, MANYNK ÇWXWM YALYNYM KWYÇWM
- 230 10. küsünüm körküm meñizim asılıp üstelip
KWYSWNWM KWYRKWM MANKYZ YM AASYLYB AWYSTALYB
- 231 11. nomluğ aşqa toq bolmaqım üze bo
NWMLWX AAŞ XA TWX BWLMA X YM AWYZ A BW
- 232 12. yéti miñ yoçan [tu]r qı kén alqığ
YYTY MYNK YWÇAN //RXY KYNK AALXYX
- 233 13. çambudivip yér[tinçü] y[é]r suvuğ yérin
ÇAMBWDYVYB YYR///// Y/R SWVWX YYRYN
- 234 14. topraqın qaltı [ö]ñ[rek]i teg ök⁸⁸ qılı
TWBRA X YN XALTY ///NK///Y TAK AWK X YLW
- 235 15. teginip imerig[me] qamağ tınl(ı)ğlarığ
TAKYNYB AYMARYK// XAMAX TYNLX LARYX
- 236 16. éñç meñilig q[ıl]ğalı uyu teginür m(e)n⁸⁹
AYNÇ MANKYLYK X//XALY AWYW TAKYNWRM

⁸⁴ Krş. *arqa* (R-M/III: 530/13).

⁸⁵ Krş. *nomladaçı nomçıqa* (R-M/III: 530/15).

⁸⁶ Krş. *atı kötrülmiş ayağqa tegimlig* (R-M/III: 530/17).

⁸⁷ Krş. *térin* (R-M/III: 530/19).

⁸⁸ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 531/6) yok.

⁸⁹ Krş. *tegingey m(e)n* (R-M/III: 531/8-9).

- 237 17. anı üçün atı kötrülmüş ayağqa
AANY AWYÇWN AATY KWYTRWLMYŞ AAYAX X̂A
- 238 18. tegimlig t(e)ñrim „, ol uğurdaqı yalñoq-
TAKYMLYK TNKRYM „, AWL AWXWRDAX̂Y YALNKŴX
- 239 19. lar maña utli sevinç tegürmek
LAR MANKA AWTLY SAVYNÇ TAKWRMAK
- 240 20. köñülin inçe tép saqınç saqınzunlar⁹⁰
KWNKWLYN AYNÇA TYB SAX̂YNÇ SAX̂YNZ WN LAR
- 241 21. m(e)n odğuraq bo nom erdinig süzök
MN AWTXWRAX̂ BW NWM ARDYNKY SWYZ WK
- 242 22. köñülin eşidür m(e)n tutar m(e)n ayayur m(e)n
KWNKWLYN AŞYDWR MN TWTAR MN AAYAYWRMN
- 243 23. ağırılayur m(e)n öge küleyü teginür m(e)n
AAXYRLAYWR MN AWYKA KWYLAYWR TAKYNWRMN
- 244 24. tép munça saqınu tüketip azu señremlerde
TYB MWNÇA SAX̂YNW TWYKADYB AAZ W SANKRAMLARDA
- 245 25. azu kentlerde „, azu suzaqlarda
AAZ W KANT LARDA „, AAZ W SWZ AX̂ LARDA
- 246 26. azu evlerde azu quruğ yérlerde
AAZ W AVLARDA AAZ W X̂WRWX YYR LARDA

6. *U 9104 (T III 56.14); RKat/III: 501; TSD: 665, 16, 440 c23-441 a19 [= NobelChin: 277-278]

Ön (SI 4498 M/1 VIII: 19 v14-20 r20 = R-M/III: 534/14-535/20 = AYKaya: 524-525)

- 247 1. térin quvraqı mini yügerü körgeli küsüş-
TYRYN X̂WVRAX MYNY YWKARW KWRKALY KWYSWŞ
- 248 2. leri bolsar „, ötrü olar b(e)k qatığ
LARY BWLSAR „, AWYTRW AWLAR BK X̂ATYX
- 249 3. süzök kértgünç köñülin bo darnıg
SWYZ WK KYRTKWNÇ KWNKWLYN BW DARNYX
- 250 4. tutzunlar ne törlüg küsüşleri
TWTZ WN LAR NA TWYRLWK KWYSWŞ LARY
- 251 5. erser⁹¹ „, inçe qaltı ed
ARSAR „, AYNÇA (P) X̂ALTY AD
- 252 6. tavar qazğanguluq yér altınqı
TAVAR X̂AZ XANXWLŴX (P) YYR AALTYNX̂Y
- 253 7. ağılıqlarığ tapğuluq
AAXYLYX̂ LARYX (P) TABXWLŴX

⁹⁰ Krş. saqınzarlar (R-M/III: 531/13).

⁹¹ St. Petersburg yazmasında ne törlüg küsüşleri erser (R-M/III: 534/17) yok.

- 254 8. kök qalığda uçguluq *uzun yaşaguluq *440 c25: 長年
KWYK X̄ALYX DA AWÇXWLWX̄ AWZ WN YAŞAXWLWX̄
- 255 9. agat ot alguluq igliglerig
AAKAT AWT AALXWLWX̄ AYKLYK LARYK
- 256 10. önetdürgülük „ yağı y(a)vlaqları⁹²
AWYNKATDWRKWLWK „ YAXY YVLAX̄ LARYX
- 257 11. utguluq t(e)rs azağ sözçilerig
AWDXWLWX̄ TRS AAZ AX SWYZ ÇY LARYK
- 258 12. basınguluq⁹³ „ bo munta[ğ kü]süşlerin yügerü
BASYNXWLWX̄ „ BW MWNTA/ ///SWŞ LARYN YWKARW
- 259 13. qılıp bir arığ evde ...W ...N
X̄YLYB BYR AARYX AVDA ...W ...N
- 260 14. qılzun k(e)ntü özi [s]uvqa kirip
X̄YLZ WN KNTW AWYZ Y /WV X̄A KYRYB
- 261 15. yunup arıtınıp arığ [ya]rı ton kedip
YWNWB AARYTYNYB AARYX //NKY TWN KADYB
- 262 16. ot töşek üze ol[ur]zun ş(a)rırlıq
AWT TWYŞAK AWYZ A AWL//Z WN ŞRYR LYX
- 263 17. t(e)rı burxan öşginte azu ş(a)rırlıq
TNKRY BWRXAN AWYŞKYNTA AAZ W ŞRYR LYX
- 264 18. suţuplarda⁹⁴ tütsüg köyürüp xua
SWDWB LARDA TWYTSWK KQYWRWB XW A
- 265 19. saçıp aşın içgün tapıq uduq qılzun-
SAÇYB AAŞYN AYÇKWN TABYX AWDWX X̄YLZ WN LAR
- 266 20. lar yürün ay sekiz yanıda⁹⁵ puş yultuz-
LAR YWRWNK AAY SAKYZ YANKY DA BWŞ YWLTWZ
- 267 21. qa bo darnıq sözleyü mini oqızun-
X̄A BW DARNYX SWYZ LAYW MYNY AWX̄YZ WN
- 268 22. lar ötünzünler darnisi bo erür „ „
LAR AWYTWNZ WN LAR DARNYSY BW ARWR „ „
- 269 23. TATYADA ÇYRY ÇYRY ÇWRW ÇWRW „ KWRW KWRW
TATYADA ÇYRY ÇYRY ÇWRW ÇWRW „ KWRW KWRW
- 270 24. TWDW DWTW „ VAXA VAXA VASY A SVAXA
TWDW DWTW „ VAXA VAXA VASY A SVAXA
- 271 25. atı kötrülmiş t(e)rim bo ıdoq darnıq
AATY KWYTRWLMYŞ TNKRYM BW AYDWX̄ DARNYX

⁹² Krş. *yavlaqıq* (R-M/III: 534/23).

⁹³ Krş. *başguluq* (R-M/III: 535/1).

⁹⁴ Krş. *estuplarta* (R-M/III: 535/9) ve *s[utu]plarda* (U 2933 + U 921 + U 2918 [T II S 32a] r1).

⁹⁵ Krş. *yayı* (R-M/III: 535/12) ve *yayı* (U 2933 + U 921 + U 2918 [T II S 32^a] r3).

272 26. yüz sekiz qata⁹⁶ sözlep mini oqısar
YWZ SAKYZ ĞATA SWYZ LAB MYNY AWĞYSAR

Arka (Si 4498 M/1 VIII: 20 r20-21 r5 = R-M/III: 535/20-537/5 = AYKaya: 525-526)

- 273 sekizinç ülüş bês y(é)g(i)rmi
SAKYZ YNÇ AWYLVŞ BYŞ YKRMV
- 274 1. m(e)n ötrü ol oronta keli tegingey m(e)n
MN AWYTRW AWL AWRWNTA KALY TAKYNKAY MN
- 275 2. birök kim qayu tnl(ı)ğlar mini körüp
BYRWK KYM ĞAYW TYNLX LAR MYNY KWYRWB
- 276 3. birle sözleşeyin tıp saqınsarlar ,,
BYRLA SWYZ LAŞAYYN TYB SAĞYNSAR LAR ,,
- 277 4. ötrü qaltı aşnuqı töröçe qılıp bo
AWYTRW ĞALTY AAŞNWĞY TWYRWÇA ĞYLYB BW
- 278 5. darniğ sözleşünler darnisi bo
DARNYX SWYZ LAZ WN (P) LAR DARNYSY BW
- 279 6. erür ,, TATYADA AANÇANY KYRYSANY
ARWR ,, TATYADA (P) AANÇANY KYRYSANY
- 280 7. SYSY A DARY X A X A XY XY
SYSY A DARY (P) X A X A XY XY
- 281 8. KWYRVARY SVAXA ,, ,, atı kötrülmış
KWYRVARY SVAXA ,, ,, AATY KWYTRWLMYŞ
- 282 9. t(e)ñrim burxan⁹⁷ qayu⁹⁸ kişi bo darniğ yüz
TNKRYM BWRXAN ĞAYW KYŞY BW DARNYX YWZ
- 283 10. sekiz sözlep yene öñtünki⁹⁹ darniğ
SAKYZ SWYZ LAB YANA AWYNKTNWKY DARNYX
- 284 11. yene¹⁰⁰ birle¹⁰¹ sözleşerler¹⁰² ,, m(e)n ötrü
YANA BYRLA SWYZ LASAR LAR ,, MN AWYTRW
- 285 12. etözümün körkiq[i]p qop küsüşlerin
ATAWYZ WMYN KWYRKYD/B ĞWB KWYSWŞ LARYN
- 286 13. q[anturğay] m(e)[n bo ö]tügüm neñ ezüg
Ğ//////// M/ // ///TWKWM NANK AZ WK
- 287 14. igid¹⁰³ bolu teginm[e]gey ,, a[n]ın bo darniğ
AYKYD BWLW TAKYNM/KAY ,, A//YN BW DARNYX

⁹⁶ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 535/19) yok.

⁹⁷ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 536/7) yok.

⁹⁸ Krş. *birök kim qayu* (R-M/III: 536/7).

⁹⁹ Krş. *öñreki* (R-M/III: 536/9).

¹⁰⁰ Krş. *yne* (R-M/III: 536/9).

¹⁰¹ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 536/9) yok.

¹⁰² Krş. *sözleser* (R-M/III: 536/9).

¹⁰³ Krş. *igid ezüg* (R-M/III: 536/12).

- 288 15. sözlegelir erken aşnu¹⁰⁴ etöz küzedgülük
SWYZ LAKALYR ARKAN AAŞNW ATAWYZ KWYZ ADKWLWK
- 289 16. darni¹⁰⁵ sözleşmiş [k(e)]rgek „ darnisi bo erür „
DARNY SWYZ LAMYŞ /RKAK „ DARNYSY BW ARWR „
- 290 17. TATYADA NYSYRY „ VRSAKADY „ TRTYKWDY „
TATYADA NYSYRY „ VRSAKADY „ TRTYKWDY „
- 291 18. BWTY BWDYLY DYTY VYTY „ KWKWDY KAV A ÇYRY
BWTY BWDYLY DYTY VYTY „ KWKWDY KAV A ÇYRY
- 292 19. SVAXA „ „ atı kötrülmüş t(e)ñrim
SVAXA „ „ AATY KWYTRWLMYŞ TNKRYM
- 293 20. bo darniğ bir otuz qata sözlep *bés *411 a17: 五
BW DARNYX BYR AWTWZ ĞATA SWYZ LAB BYŞ
- 294 21. törlüg tüşürök¹⁰⁶ yip üze bir otuz
TWYRLWK TWYŞWRWK YYB AWYZ A BYR AWTWZ
- 295 22. tügüp sol qolınıñ¹⁰⁷ öşüninte bazun
TWYKWB SWL ĞWLY NYNK AWYŞWNYNTA BAZ WN
- 296 23. ötrü etözi küglüg küzeñiglig
AWYTRW ATAWYZ Y KWKLWK KWYZ ADYKLYK
- 297 24. bolğay qorqınç ayınç¹⁰⁸ bolmağay „ „
BWLXAY ĞWRĞYNÇ AAYYNÇ BWLMAXAY „ „
- 298 25. birök b(e)k qatığ süzök kértgünç
BYRWK BK ĞATYX SWYZ WK KYRTKWNÇ
- 299 26. köñülin bo darniğ sözlegüçe erser
KWNKWLYN BW DARNYX SWYZ LAKWÇA ARSAR

7. *U 9106 (T III 56.6); RKat/III: 506; TSD: 665, 16, 441 b11-28 [= NobelChin: 280-281]

Ön (SI 4498 M/1 VIII: 22 r21-23 r3 = R-M/III: 539/21-541/3 = AYKaya: 528-529)

- 300 1. atayu¹⁰⁹ teginmiş uğrın¹¹⁰ siz k(e)ntü tükel bilü
AATAYW TAKYNYMYŞ AWXRYN SYZ KNTW TWYKAL BYLW
- 301 2. y(a)rılıqayur siz „ ne üçün tép téser
YRLYĞAYWR SYZ „ NA AWYÇWN TYB TYSAR
- 302 3. inçip atı kö[trül]miş ayağqa tegimlig
AYNÇYB AATY KWY///MYŞ AAYAX ĞA TAKYMLYK
- 303 4. t(e)[ñri]m „ m(e)n ers[e]r alqu nomuğ bilir m(e)n
T///M „ MN ARS/R AALĞW NWMWX BYLYR MN

¹⁰⁴ Krş. <AAŞW> (R-M/III: 536/12). St. Petersburg yazmasındaki düzeltme için bk. Röhrborn 2017: 10.

¹⁰⁵ Krş. *darniğ* (R-M/III: 536/15).

¹⁰⁶ Krş. *tüşürök* (R-M/III: 536/22).

¹⁰⁷ Krş. <SWL AWNK> (R-M/III: 536/23).

¹⁰⁸ Krş. <AYYNÇ> (R-M/III: 537/3). St. Petersburg yazmasındaki düzeltme için bk. Röhrborn 2017: 94.

¹⁰⁹ Krş. <AADANW> (R-M/III: 539/21).

¹¹⁰ Krş. *uğurın* (R-M/III: 539/21).

- 304 5. alqu nomuğ uqar m(e)n
AALĀW NWMWX (P) AWĀAR MN
- 305 6. alqu nomnuğ barınça
AALĀW NWM NWNK (P) BARYNĀA
- 306 7. alqu nomnuğ kértüsinçe
AALĀW NWM NWNK (P) KYRTWSYNĀA
- 307 8. alqu nomnuğ uğrınça¹¹¹ tözin tüpin
AALĀW NWM NWNK AWXRYNĀA TWYZ YN TWYB YN
- 308 9. adıra üdüre¹¹² uqar m(e)n ,, muni
AADYRA AWYTWRA AWĀAR MN ,, MWNY
- 309 10. munçulayu bo qamağ nomlarığ bilgeli
MWNĀWLAYW BW ĀAMAX NWMLARYX BYLKALY Y
- 310 11. uqğalı umaqım üze bar erür meniğ
AWĀXALY AWMAĀYM /WYZ A BAR ARWR MANYNK
- 311 12. alp saqınguluq bilg[e] biliglig y(a)ruqum
ALB SAĀYNXWLWĀ BYLK/ BYLYKLYK YRWĀWM
- 312 13. bar [erür meni]ğ [al]p [s]aqınguluq bilge
BAR //// ////NK //B /AĀYNXWLWĀ BYLKA
- 313 14. *biliglig v(i)çin[im bar e]rür meniğ alp *441 b14: 智炬
BYLYKLYK VĀYN// /// /RWR MANYNK ALB
- 314 15. saqınguluq bilge biliglig yorıgım ,,
SAĀYNXWLWĀ BYLKA BYLYKLYK YWRYXYM ,,
- 315 16. bar erür meniğ [al]p saqınguluq bilge
BAR ARWR MANYNK //B SAĀYNXWLWĀ BYLKA
- 316 17. biliglig ügmekim¹¹³ ,, alp bilgülük
BYLYKLYK AWYKMAKYM ,, ALB BYLKWLWK
- 317 18. nomlarığ ötgürü topulu¹¹⁴ bilip uqup
NWMLARYX AWYTKWRW TWBWLW BYLYB AWĀWB
- 318 19. ol¹¹⁵ nomlarığ barın¹¹⁶ könisinçe bilmiş¹¹⁷
AWL NWMLARYX BARYN KWYNYSYNĀA BYLMYŞ
- 319 20. uqmışqa könisinçe tuymışqa
AWĀMYŞ ĀA KWYNYSYNĀA TWYMYŞ ĀA

¹¹¹ Krş. *uğurınça* (R-M/III: 540/5).

¹¹² Krş. <AWYTWRA> (R-M/III: 540/7).

¹¹³ Krş. *yügmekim* (R-M/III: 540/15).

¹¹⁴ Krş. <TWYBWLW> (sic!) (R-M/III: 540/17).

¹¹⁵ Krş. *alqu* (R-M/III: 540/17).

¹¹⁶ Krş. *barçanı* (R-M/III: 540/18).

¹¹⁷ St. Petersburg yazmasında (R-M/III: 540/18) yok.

- 320 21. könisinçe körmışke anın bo avant¹¹⁸
KWYNYSYNÇA KWYRMYŞKA AANYN BW AAVANT
- 321 22. tıltağın m(e)n t(e)ηri[ler] uruñutınıñ¹¹⁹
TYLTAXYN MN TNKRY /// AWRWNKWTY NYNK
- 322 23. könisinçe bilteçi [s]añçanaçayı¹²⁰ tıp
KWYNYSYNÇA BYLTAÇY /ANÇANAÇAYY TYB
- 323 24. atım teginür ,, bo muntağ uğur yıq
/ATYM TAKYNWR ,, BW MWNTAX AWXWR YYĖ
- 324 25. üze bo nom erdinig nomladaçı nomçı-
/WYZ A BW NWM ARDYNYK NWMLADAÇY NWMÇY
- 325 26. [la]rıñ tılañurmaqın aşğalı ögin
//RYX TYLANKWRMAĖYN AASXALY AWYKYN

Arka (SI 4498 M/1 VIII: 23 r3-v9 = R-M/III: 541/3-542/9 = AYKaya: 529)

- 326 sekizinç ülüş yéti y(é)g(i)rmi
SAKYZ YNÇ AWYWLWŞ YTY YKRMV
- 327 1. köñülin üstegeli¹²¹ tüü ütlerintin¹²²
KWNKWLYN AWYSTAKALY TWW AWYDLARYNTYN
- 328 2. kirip küçlüğ küsünlüg qılğalı ,, çoğın
KYRYB KWYÇLWK KWYSWNLWK ĖYLYALY ,, ÇWXYN
- 329 3. yalının bilge bili[gin] étiğeli¹²³
YALYNYN BYLKA BYLY/// AYTYDKALY Y
- 330 4. ömekde köñülgermek[de] yanmaqsız
AWYMAKDA KWNKWLKARMAK // YANMAĖSYZ
- 331 5. turıtmaqsız qılğalı ,, etöz-
TWRYTMAĖSYZ (P) ĖYLYALY ,, ATAWYZ
- 332 6. lerin iğsiz kemsiz ,, qaçığ-
LARYN AYKSYZ (P) KAMSYZ ,, ĖAÇYX
- 333 7. ların éñç meñilig
LARYN AYNÇ (P) MANKYLYK
- 334 8. ürüg uzatı öğrünçülüğ¹²⁴ sevinçlig
AWYRWK AWZ ADY AWYKRWNÇWLWK SAVYNÇLYK
- 335 9. qılğalı uyu teginür m(e)n¹²⁵ ,, taqı yme
ĖYLYALY AWYW TAKYNWR MN ,, TAĖY YMA

¹¹⁸ Krş. <AAVYNT> (R-M/III: 539/19). St. Petersburg yazmasındaki düzeltme için bk. Röhrborn 2017: 49.

¹¹⁹ Krş. *uruñutu* (R-M/III: 540/21) ve *uruñutınıñ* (Mainz 274 [T I α] r1).

¹²⁰ Krş. *sançanaçayı* (AYKaya: 528).

¹²¹ Krş. <AWYSDAKALY> (R-M/III: 541/3).

¹²² Krş. *yütlerintin* (R-M/III: 541/3-4) ve *ütlerintin* (Mainz 274 [T I α] r5; Mainz 605b [T II S 32a] r5).

¹²³ Krş. *yétiğeli* (R-M/III: 541/6) ve *étiğeli* (Mainz 274 [T I α] v1).

¹²⁴ Krş. *öğrünçlüğ* (R-M/III: 541/10), ama *öğrünçülüğ* (Mainz 274 [T I α] v3-4).

¹²⁵ Krş. *tegingey m(e)n* (Mainz 274 [T Ia] v4) ve *teginür m(e)n* (U 1582 [T I D] r2).

- 336 10. bo qamağ tnl(ı)ğlar arasına qayu qayu
BW XAMAX TYNLX LAR AARASYNTA XAYW XAYW
- 337 11. tnl(ı)ğlar öñreki bur[xa]nlar nomına
TYNLX LAR AWYNKRAKY BWR//N LAR NWMYNTA
- 338 12. şazınına üküş tör[lüg] buyan edgü qılınç
ŞAZ YNYNTA AWYKWŞ TWYR// BWYAN ADKW XLYNÇ
- 339 13. qılmış erser¹²⁶ „ ol a[nt]ağ tnl(ı)ğlar[nı]ñ
XLYMYŞ ARSAR „ AWL /A//AX TYNLX LAR //NK
- 340 14. köñüllerine kirip [no]m¹²⁷ erdinig
KWNKWL LARYNKA KYRYB //M ARDYNKY
- 341 15. kénürü nomlatıp t(e)rk üdün yitlingülük-
KYNKWRW NWMLADYB TRK AWYDWN YYTLYNKWLWK
- 342 16. süz yoqadguluqsuz¹²⁸ qı[lu] tegingey m(e)n
SWZ YWAXDXWLWXSWSZ XY// TAKYNKAY MN
- 343 17. kim bo nom erdinig *eşitdeçi tnl(ı)ğlar *441 b24: 聞
KYM BW NWM ARDYNKY AŞYTDACŸ TYNLX LAR
- 344 18. saqınu sözleyü yétinçsiz bilge biliglig
SAXYNW SWYZ LAYW YYTYNÇSYZ BYLKA BYLYKLYK
- 345 19. y(a)ruqın y(a)ruçup yaltrıçp¹²⁹ „ buyanlığ
YRWXYN YRDWB YALTRYDYB „ BWYAN LYX
- 346 20. bilge biliglig yéveglerig yévetip
BYLKA BYLYKLYK YYVAK LARYK YYVADYB
- 347 21. kén kén ajunlarda ülgüsüz sansız
KYN KYN AAZ WN LARDA AWYLKWSWZ SANSYZ
- 348 22. kolti nayut sanın[ç]a k(a)lp üdlerke teği
KWLTY NAYWT SANYN/A KLB AWYDLARKADAKY
- 349 23. üstün t(e)ñri yéri[n]teki altın yalhoq
AWYSTWN TNKRY YYRY/TAKY AALTYN YALNKWX
- 350 24. yértinçüsindeki meñi¹³⁰ meñilep „ eñ
YYRTYNÇWSYNDAYK MANKY MANKYLAB „ AANK
- 351 25. kéninte burxanlığ edgü üd qolu birle
KYNYNNTA BWRXAN LYX ADKW AWYD XWLW BYRLA
- 352 26. tuş bolup „ baştıñqı yég qutrulmaq
TWŞ BWLWB „ BAŞTYNXY YYK XWTRWLMAX

¹²⁶ Krş. *erserler* (R-M/III: 541/15-16) ve *erserler* (U 1582 [T I D] r6).

¹²⁷ Krş. *bo nom* (R-M/III: 541/17).

¹²⁸ Krş. <YWXATXWSWX> (R-M/III: 541/19).

¹²⁹ Krş. *y(a)rup yaltrıçp* (R-M/III: 541/22-23).

¹³⁰ Krş. *meñilerig* (R-M/III: 542/6).

Açıklamalar

035 közüñi (düz. közüngü). St. Petersburg yazmasında *közünügli* (R-M: 416/1) var. B1 yazmasının müstensihisi burada muhtemelen gelecek zaman sıfatfiil eki {-gU} ile oluşturulan *közüngü* (< közüñ-gü) yazmak istemiş, ama sonda <W> yazacakken <Y> yazmış olmalıdır. İbarenin Çince metinle mukayesesi için bk. not 035.

035 közüñi (düz. közüngü) açoq arıg oron. St. Petersburg yazmasında *közünügli açoq taşañ oron* (R-M: 416/1) var. Çince metinde bu kısımda 顯敞之處 (428 b12) *xian chang zhi chu* (G: 13605 442 1787 2660) ‘einen weithin sichtbaren Platz’ (NobelChin: 194) var. Eski Türkçe *taşañ* ‘açık, geniş’ (Wilkens 2021: 681a) kelimesinin ‘diş’ anlamına gelen *taş*’tan {+(A)} ile türetilmesi için bk. Erdal 1991: 161. St. Petersburg yazmasındaki *közünügli açoq taşañ oron* ifadelerinin Çince metinle daha mutabık olması dikkati çekmektedir. Muhtemelen B 1 yazmasının müstensihisi *taşañ* kelimesini bilmediği için bunun yerine *arıg* yazmayı tercih etmiştir.

036 tuo. Kelime hakkında daha geniş bilgi için bk. Uçar 2019: 78-85.

049-52 e[rkin] türkin qodıp kiçig oro[nta o]lurup ,, ... köjülin ...X̄YN X̄YLY... B 1 yazmasındaki bu kısım St. Petersburg yazmasında mevcut değildir. Çince metinde bu kısımda 坐小卑座不生高舉 捨自在位離諸憍慢 (428 b16-17) *zuo xiao bei zuo bu sheng gao ju shi zizai wei li zhu jiao man* “sich auf einen kleinen und niedrigen Sitz setzen, keine hochmütigen (Gedanken) hegen, seine Stellung als Selbstherrscher beiseite lassen, sich von Stolz freihalten” (NobelChin: 194) olduğuna göre, B 1 yazmasının Çince metinle daha mutabık olduğu söylenebilir.

61 ögrünçülüğ. B 1 yazmasındaki *ögrünçülüğ*’ün yerine St. Petersburg yazmasında her zaman *ögrünçlüğ* kullanılmıştır. Eski Uygurcada ‘sevinç’ anlamına gelen *ögrünçü* ve *ögrünç* kelimelerinden *ögrünç*, birlikte kullanıldığı *sevinç*’in analogik baskısı neticesinde *ögrünçü*’nün kısalmasıyla ortaya çıkmıştır ve *ögrünçü* nispeten erken dönem metinlerde karşımıza çıkmaktadır (Erdal 1991: 286). AYS’nin diğer Berlin yazmalarındaki *ögrünçülüğ* için ayrıca bk. Mainz 274 (T I α) v3-4 ve Mainz 368 v4 (T II S I) (Kaya 2023: 518, 344).

59-62 bir [i]kin[t]ike öcşüz keksiz öpkesiz köjülin ertiñü ögrünçülüğ sevinçlig bolmış k(e)[r]geç. St. Petersburg yazmasında bu kısım biraz daha farklıdır: *bir ikintike öcşüz keksiz övkesiz qaçıgşız aymançsız köjülin ertiñü ögrünçlüğ sevinçlig bolmış k(e)rgeç* (R-M: 417/2-5). Çince metinde bu kısımda 生慈愍心 喜悅相視 和顏軟語 (428 b19-20) *sheng ci min xin xiyue xiang shi he yan ruan yu* “(sie sollen) in Freude aufeinander blicken und mit freundlicher Miene sanft reden. In seinem eigenen Körper und Herzen muss er von grosser Freude ganz durchdrungen sein.” (NobelChin: 194) var. St. Petersburg yazmasındaki *aymançsız*’ı Çince metinde doğrudan bulamıyoruz. Krş. *eymençsiz ~ aymançsız* ‘1. korkusuz, cesur; 2. utanmaz, çekinmez’ (Röhrborn 2017: 352). Bu anlamda *aymançsız*’ın kendisinden önce gelen *öcşüz keksiz övkesiz qaçıgşız* ifadelerini güçlendirmek amacıyla sonradan eklendiği anlaşılıyor.

87 timegi ve 88 timep. İki kelimenin karşılığında St. Petersburg yazmasında kelimelerin yuvarlak ünlülü formları var: <TWYMAKY> (R-M: 418/6) *timegi* (< tüme-g+i) ‘süs, takı, süsleme, donatım, teçhizat’ (Wilkens 2021: 771b) ve <TWYMAB> (R-M: 418/7) *timep* (< tüme-) ‘süslemek, dekore etmek; hazırlamak’ (Wilkens 2021: 77qb). B 1 yazmasında ise aynı kelimenin düz ünlülü formları mevcut: *timegi* (< time-g+i) ‘hazırlık’ (Clauson 1972: 506a) ve *timep* (< time-p) ‘süslemek, bezemek, tertip etmek, hazırlamak’ (Clauson 1972: 503b; Wilkens 2021: 720a). Erdal 1991’de belirttiği üzere ‘hazırlamak, süslemek’ anlamına gelen *time-* fiili

/m/’nin etkisiyle *tüme-*’ye dönüşmüş olmalıdır (211). Bu arada Clauson, *Uigurica II*’den (U 374 [T III 207] Seite r 6) getirdiği *tümeg* tanığını sözlüğünde *timeg* olarak düzeltilmiş ve tanığı tekörnek olarak zikretmiştir. Bu durumda *timeg* için bir tanığın B 1 yazmasında bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu arada UW’de R-M/III: 418/6’daki yer *tümek* olarak okunmuş, yani tanık *tü-* fiilinin {-mAK} ekli gövdesi olarak kabul edilmiştir (Özertural 2020: 60). Wilkens, *tümek*’i (<tü-mek) yanlış okuma ve analiz olarak değerlendirmiştir (2021: 771b). Clauson’un ve Wilkens’in sözlüğünde ‘hazırlamak’ anlamına gelen *tü-* maddesi bulunmadığı için *tümeg* kabul edilmelidir.

091 uduzturup. St. Petersburg yazmasında <ADYSTWRWB> (418/11) var. Krş. AYKaya: *etizdürüp* (437). UW’de AYS’deki tanık *etiztür-* ‘spielen lassen, musizieren lassen’ (Röhrborn 2010: 202) maddesi altında zikredilmiş ve AYS’den başka *etiztür-* için *Xuanzang Biyografisi* tercümesinin VII. bölümünden ikinci bir tanık daha gösterilmiştir: *toquz bağ oyun etiztür-*. UW’de *etiztür-* için verilen ‘spielen lassen, musizieren lassen’ anlamı *oyun etiztür-* için uygunken, aynısını AYS’deki *oyunun bedizin etiztür-* için söylemek mümkün değildir, zira *bediz*’in nasıl ‘spielen lassen, musizieren lassen’ yapılacağı belli değildir. Wilkens, sözlüğünde *bediz* için her ne kadar ‘müzik’ anlamını verse de (2021: 153a), *bediz*’in bu anlamını başka yerde tanıklamak mümkün olmamıştır. B 1 yazmasındaki <AWDWZ TWRWB> yazımı oldukça nettir. B 1 yazmasının müstensihinin <W> ve <Y> işaretlerinin yazımında oldukça dikkatli davrandığına bakılırsa, yazmadaki <AWDWZ TWRWB> yazımından şüphe etmek için bir neden gözükmemektedir. Buna göre, <AWDWZ TWRWB> yazımı *uduzturup* şeklinde okunmalıdır. UW’de *uduztur-* için ‘geleiten lassen, veranlassen zu führen’ (Özertural 2023: 151) anlamı verilmiş ve fil için sadece *Xuanzang Biyografisi* tercümesinin III. bölümünden tek bir örnek tanık olarak gösterilmiştir. Ancak oradaki yerin (HtPek 129b 17-21) yazmanın tahrip olan kısmına ait olduğunu belirtmeliyim. Tahrip olan kısımda bağlam net olarak anlaşılmadığından fiilin anlamını doğru olarak tespit etmek kolay değildir. B 1 yazmasındaki *oyunun bedizin uduzturup*’un karşılığında Çince metinde 陳音樂 (428 b27) *chen yinyue* (G: 658 13209 7331) ‘in reichlichem Masse Musikinstrumente arrangieren’ (NobelChin: 195) var. Eski Türkçe tercüme, Nobel’in tercümesinden az da olsa ayrılmaktadır. Muhtemelen Uygur mütercim(ler), *oyunun bedizin uduztur-* ile ‘müziğine ve süsüne eşlik ettirmek’ anlamını kast etmiş olmalıdır. Bu anlamda krş. 音樂 ‘music, a musical accompaniment to a service’ (Soothill 1937: 318a).

093 atlıg. Yazmadaki <AADLYX> yazımı ilgi çekicidir. Eski Uygurcada bazı erken dönem metinlerde *at* ve *atlıg* kelimelerinin <D>’li yazımına rastlansa da kelimenin kök ve türemiş gövdesi genellikle <T>’li yazılmaktadır (Röhrborn 2017: 17, 38). Eski Uygurca metinlerde sedasız ünsüzlerin uzun ünlünün etkisiyle sadalışması meselesini başka bir makalemde ele alacağımdan bu konu üzerinde fazla durmayacağım.

133 nomladaçı nomçı utru. St. Petersburg yazmasında *utru* yerine *ötrü* (R-M: 420/13-14) var, ancak Çince metinde *ötrü*’nün karşılığı olan bir kelime bulunmaz, ama *utru*’nun karşılığı olan 迎 (428 c12) *yīng* (G: 13291) vardır. Çince cümlelerin Almanca tercümesi için krş. NobelChin: 196. Aynı şekilde 94. satırda da *utru bar-* Çince metindeki 迎 (428 b27) *yīng* karakterinin tercümesidir. Ayrıca, *utru* ~ *uturu* ‘opposite, facing, against’ için bk. Erdal 1991: 741.

159 ügmekın üger m(e)n. Çince metinde 積集 (428 c23) *jiji* ‘ansammeln’ (NobelChin: 197) karşılığındadır. St. Petersburg yazmasında Çince karakterlerin tercümesi için *yügmekig yüger m(e)n yıgar m(e)n*’i buluyoruz. Bu anlamda St. Petersburg yazmasındaki *yıgar m(e)n*’in kendisinden önce gelen *yügmekig yüger m(e)n* ifadelerini güçlendirmek amacıyla sonradan eklendiği anlaşılıyor.

179-181 ötrü ol éligler xanlar uluğ qut ülüglüğü uluğ çoğluğ yalın(l)ıg bolğaylar. Bu kısım St. Petersburg yazmasında farklılaşmaktadır: *ötrü ol éligler xanlar uluğ qutluğ ülüglüğü uluğ buyan edgü qılınçlıg uluğ élinmeklig erksinmeklig uluğ çoğluğ yalınlıg bolğaylar* (R-M: 422/21-423/1). Çince metinde bu kısımda 彼之人王 有大福德善業因緣 於現世中 得大自在 增益威光 (428 a1-2) *bi zhi ren wang you da de shan ye yen yuan yu xianshi zhong dei da zizai zeng yi wei guang* “jene Menschenkönige besitzen die ursächlichen Veranlassungen der guten Taten von grossen Verdiensten und werden daher im gegenwärtigen Zeitalter grosse Mahtvollkommenheit erlangen, ihren Machtglanz fördern und mehren” (NobelChin: 198) olsa ve St. Petersburg yazmasındaki tercüme bu anlamda Çince metinle daha mutabık gibi görünse de aslında oradaki kısmın da Çince metnin tam tercümesi olduğu söylenemez.

194 [q]ulıñsın sının savın. R-M’de <ASYNYN TAŞ Y NYN>, ama <ASYNYN> yazılışı Malov tarafından <AYÇYNYN> şeklinde düzeltilmiştir (529). Buna dayanarak AYKaya: *içinin taşının* (520). Çince metinde ifadelerin karşılığında 莖枝葉 (440 b2) *jing zhi ye* (G: 3921 1875 12993) ‘Stengel, Zweigen’ (NobelChin: 274) olduğuna göre, B 1 yazmasındaki ifadelerin St. Petersburg yazmasındakilere nazaran Çince metinle daha mutabık olduğu söylenebilir. Son olarak krş. *qulıña* ‘filiz, fidan, dal’ (Wilkens 2021: 421b); *sın* (II) ‘beden, vücut; uzuv’ (Wilkens 2021: 609a) ve *sav ~ sap* (I) ‘sap, gövde, bitki sapı’ (Wilkens 2021: 584b).

194 sav. Clauson, kelimenin Eski Türkçe döneminde her zaman *sap* şeklinde olduğunu düşünmektedir (1972: 782b), ama yazmada <V>’li yazım kelimenin aslının *sab* olabileceğini düşündürmektedir.

195-196 yıldlıg yéğük[le] a[şa]ğauqa. Bu kısım St. Petersburg yazmasında, *önlüğü yıldlıg yéğüke a[şa]ğauqa* (R-M: 529/12-13) şeklindedir. Çince metinde 色香 (440 b3) *se xinag* (G: 9602 4256) ‘mit schöner Farbe und mit Wohlgeruch’ (NobelChin: 274) olduğuna göre, St. Petersburg yazmasının Çince metinle daha mutabık olduğu söylenebilir.

205 tikigsiz. R-M’de bu kısımda <TYKSYZ> (529/20) var. AYKaya: *tik<ig>siz* (520). UW’de St. Petersburg yazmasındaki <TYKSYZ> yazımı *tikigsiz* şeklinde düzeltilmiştir (Rörhborn 2017: 72). Her iki yazmadaki okunuşun, yani *tikigsiz* ve *tig(i)siz*’in Eski Uygurca metinlerde anlamlı kelimeler olduğu söylenebilir. Krş. *tikigsiz* ‘hastaliksiz’ (Wilkens 2021: 717b) ve *tigisiz ~ tig(i)siz* ‘sakin, sessiz’ (Wilkens 2021: 717a). Eski Uygurca metindeki *igsiz kemsiz ağırsız tikigsiz*’in karşılığında Çince metinde 無諸痛 (440 b2) *wu zhu tong* (G: 12753 2571 12291) ‘werden kein Weh mehr haben’ (NobelChin: 274) olduğuna göre, B 1 yazmasındaki *tikigsiz* ‘hastaliksiz’ okunuşunun doğru olduğu söylenebilir.

215-217 bo muntağ meñilig ögrünçülüğü boltuqlarında ötrü. Bu kısım St. Petersburg yazmasında, *bo muntağ meñilig toñalıg ögrünçülüğü sevinçlig boltuqlarında ötrü* (R-M: 530/8-10) şeklindedir. İbarelerin karşılığında Çince metinde 既受如是身心快樂 (440 b8-9) *ji shou ru shi shenxi kuaile* ‘eine derartige Freude an Körper und Herz’ (NobelChin: 274) var. St. Petersburg yazmasındaki *toñalıg*’ı (I) ‘kuvvetli’ eşyazımlı diğer *toñalıg* (II) ile karıştırmamak gerekiyor. Krş. *toñalıg* (II) ‘sevinçli, neşeli’ (Wilkens 2021: 732a).

250-251 ne törlüğü küşüşleri erser. Bu kısım St. Petersburg yazmasında yok. Krş. R-M: 534/17. İbarelerin karşılığında Çince metinde 隨其所願皆 (440 c24) *suiki suoyuan jie* “was er wünscht” (NobelChin: 277) olduğuna göre, B 1 yazmasının Çince metinle daha mutabık olduğu söylenebilir.

269-270. Dhāraṇī metni, St. Petersburg yazmasında daha tamdır. Krş. R-M: 535/15-17. Çince metindeki *Dhāraṇī* metni için bk. 怛姪他只哩¹³¹只哩 主嚕主嚕 句嚕句嚕 拘柱拘柱

¹³¹ 哩 = 里 <三> <宮>.

觀柱觀柱 縛訶上 縛訶 伐捨伐捨 莎訶 (441 a2-4) ve NobelChin: 278. *Dhāraṇī* hakkında daha geniş bilgi için bk. Köves 2009: 208-209.

279-281. *Dhāraṇī* metnini St. Petersburg yazmasında krş. R-M: 536/4-6. Çince metindeki *Dhāraṇī* metni için bk. 但姪他 頰折泥去頰力刹泥室¹³²尼達哩訶 訶咽咽區嚙 伐囉 莎訶 画像 (441 a9-10) ve NobelChin: 278. *Dhāraṇī* hakkında daha geniş bilgi için bk. Köves 2009: 210.

290-292. *Dhāraṇī* metnini St. Petersburg yazmasında krş. R-M: 536/17-19. Çince metindeki *Dhāraṇī* metni için bk. 但姪他 儻室里¹³³末捨羯擻 捺擻矩擻 勃 地上 勃地囉 婢擻婢擻 矩句擻 佉婆 上只¹³⁴里 莎訶 (441 a14-16) ve NobelChin: 278. *Dhāraṇī* hakkında daha geniş bilgi için bk. Köves 2009: 211.

295 sol qolnuṅ. St. Petersburg yazmasında bu kısımda <SWL AWNK> (536/23) var. AYKaya: *sol oṅ* (525). St. Petersburg yazmasında <X> ve <S> harflerinin yazımı birbirine kısmen benzemektedir. Muhtemelen St. Petersburg yazmasının müstensihisi <XWL NWNK>, yani *qolnuṅ* yazmak istemiş, ama baştaki işareti <X> yerine <S> gibi yazmıştır. Krş. Çince metin 左臂 (441 a18) *zu bei* (G: 11753 8790) ‘auf dem linken Vorderarm’ (NobelChin: 278).

312-313 bilge biliglig v(i)çin. Hakkında bir not için bk. Uçar 2017: 1232.

312-313 topulu. Hakkında bir not için bk. Uçar 2017: 1233.

321-322 t(e)ṅri[ler] uruṅutnuṅ kōnisiṅçe bilteçi [s]aṅcanaçayi. Sanskritçe *saṅcanaçayi* ‘bir Yakşa ordu komutanının adı’ için bk. Uçar 2017: 1227-1228. Uygur mütercim(ler), Çince karakterlerin hem *kōnisiṅçe bilteçi* şeklindeki Eski Türkçe çevirisini sunmuş hem de karakterlerin *saṅcanaçayi* şeklindeki Sanskritçe karşılığını vermişlerdir. Buradaki *t(e)ṅriler uruṅutnuṅ kōnisiṅçe bilteçi saṅcanaçayi*, Çince metinde 正了知 (441 b10) *zheng liao zhi* (G: 687 7073 1783) ‘Samjñāya’ (NobelChin: 280, dip. 1) karşılığındadır. AYS’nin Çince aslında bu *Yakşa* komutanının adı bazen Sanskritçeleştirilerek bazen de yazıçevrimle tercüme edilmiştir. Yazıçevrimle tercüme edildiği yer için bk. 僧慎爾耶 (441 c21-22) *seng shen er ye* (NobelChin: 282, dip. 4). Son tahlilde *saṅcanaçayi*’nin asıl Sanskritçe formu hakkında kesin bir şey söylenemez.¹³⁵ Belki de *saṅçayé* için eski bir hata veya << Sanskritçe *saṃjñāyachavi olabilir (Wilkins 2021: 580a).

323 yıq. Hakkında bir not için bk. Uçar 2017: 1233-1234.

329 etiç-. Hakkında bir not için bk. Uçar 2017: 1235-1236.

330-331 yanmaqsız turıtmaqsız. Hakkında bir not için bk. Uçar 2017: 1237.

342 yoqadğuluqsuz-. Hakkında bir not için bk. Uçar 2017: 1239.

Kısaltmalar

AYKaya = Kaya 2021.

AYS = *Altun Yaruq Sudur*.

G = Giles 1964.

NobelChin = Nobel 1958.

P = pothī deliği.

r = recto (ön).

¹³² 尼 = 尸 <明> <宮>.

¹³³ 末 = 未 <明>.

¹³⁴ 里 = 哩 <明>.

¹³⁵ Sanskritçe form hakkında bilgi veren Dr. Dieter Maue’ye teşekkür ederim.

RKat/I = Raschmann 2000.
 RKat/II = Raschmann 2002.
 RKat/III = Raschmann 2005.
 R-M/III = Radlov-Malov 1915/III.
 TSD = *Taishō Shinshū Daizōkyō*.¹³⁶
 UW = *Uigurisches Wörterbuch*.
 v = verso (arka).

Kaynakça

- Clauson, Sir G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.
- Ehlers, G. (1987). *Alttürkische Handschriften. Teil 2. Das Goldglanz-Sūtra und der buddhistische Legendenzklus Daśakarmaparhāvādānamālā. Depositum der Preußischen Akademie der Wissenschaften (Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz, Berlin)*. Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland. XIII, 10. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Erdal, M. (1991). *Old Turkic Word Formation, a Functional Approach to the Lexicon I-II*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Erdal, M. (2004). *A Grammar of Old Turkic*. Leiden–Boston: E. J. Brill.
- Giles, A. H. (1964). *A Chinese-English Dictionary I-II*. Second Edition. Revised & Enlarged. Shanghai-London 1912: Paragon Book Reprint Corp. New York.
- Kasai, Y. (2022). Central Asian and Iranian Influence in Old Uyghur Buddhist Manuscripts: Book Forms and Donor Colophons. Eds. Balbir, N. & Ciotti, G. *The Syntax of Colophons a Comparative Study across Pothi Manuscripts*. De Gruyter. Berlin/Boston: 373-397.
- Kaya, C. (2021). *Uyurca Altun Yaruq, Giriş, Metin ve Dizin, Gözden Geçirilmiş Baskı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaya, C. [Ed.] (2023). *Uyurca Altun Yaruq, Belgeler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köves, M. (2009). *Buddhism among The Turks of Central Asia*. New Delhi: International Academy of Indian Culture and Aditya Prakashan.
- Lundysheva, L. et al. (2021). *Catalogue of the Old Uyghur manuscripts and blockprints in the Serindia Collection of the Institute of Oriental Manuscripts, RAS, Vol. I*. Tokyo: Fuji Repro Co. LTD.
- Müller, F. W. K. (1908). *Uigurica [I]. I. Die Anbetung der Magier, ein christliches Bruchstück. 2. Die Reste des buddhistischen „Goldglanz-Sūtra“. Ein vorläufiger Bericht*. Berlin. (AKPAW. Phil.-hist. Cl. 1908: 2)
- Nobel, J. (1958). *Suvarṇaprabhāsottama-Sūtra. Das Goldglanz-Sūtra. Ein Sankrittext des Mahāyāna-Buddhismus. I-Tsing's chinesische Version und Ihre tibetischen Übersetzungen*.

¹³⁶ Çince Budist Kanon, yani *Taishō Shinshū Daizōkyō* (大正新脩大藏經) için Tokyo üniversitesine ait dijital platformdan (<http://21dzk.l.u-tokyo.ac.jp/SAT/>) faydalanılmıştır.

I-Tsing's chinesische Version übersetzt, eingeleitet, erläutert und mit einem Photomechanischen Nachdruck des chinesischen Textes versehen. Erster Band. Leiden: E. J. Brill.

- Özertural, Z. (2020). *Uigurisches Wörterbuch Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien I/2 Verben: edät- – ıztä-, unter Mitwirkung von Röhrborn, K.* Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Özertural, Z. (2023). *Uigurisches Wörterbuch Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien I/3 Verben: odgur- – üzüş-, unter Mitwirkung von Röhrborn, K.* Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Radlov, V. V. & Malov, S. E. (1913). *Suvarṇaprabhāsa (Sutra Zolotogo Bleska), Tekst' Uygurskoy Redaktsii I-II.* St. Petersburg: Imperatorskoy Akademii Nauk.
- Radlov, V. V. & Malov, S. E. (1914). *Suvarṇaprabhāsa (Sutra Zolotogo Bleska), Tekst' Uygurskoy Redaktsii III-IV.* St. Petersburg: Imperatorskoy Akademii Nauk.
- Radlov, V. V. & Malov, S. E. (1915). *Suvarṇaprabhāsa (Sutra Zolotogo Bleska), Tekst' Uygurskoy Redaktsii V-VI.* St. Petersburg: Imperatorskoy Akademii Nauk.
- Radlov, V. V. & Malov, S. E. (1917). *Suvarṇaprabhāsa (Sutra Zolotogo Bleska), Tekst' Uygurskoy Redaktsii VII-VIII.* St. Petersburg: Imperatorskoy Akademii Nauk.
- Raschmann, S.-C. (1998). Aus den Vorarbeiten F. W. K. Müllers zum Altun Yaruk Sudur. *Bahşi Ögdisi: Festschrift für Klaus Röhrborn anlässlich seines 60. Geburtstags.* Haz. Ölmez, M. & Laut J. P. Simurg Yayınları. İstanbul: 295-304.
- Raschmann, S.-C. (2000). *Altürkische Handschriften: Teil 5. Berliner Fragmente des Goldglanz-Sūtras. Teil 1: Vorworte und Erstes bis Drittes Buch.* Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland. XIII, 13. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Raschmann, S.-C. (2002). *Altürkische Handschriften: Teil 6. Berliner Fragmente des Goldglanz-Sūtras. Teil 2: Viertes und Fünftes Buch.* Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland. XIII, 14. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Raschmann, S.-C. (2005). *Altürkische Handschriften: Teil 7. Berliner Fragmente des Goldglanz-Sūtras. Teil 3: Sechstes bis Zehntes Buch Kolophone, Kommentar und Verifizierungen Gesamtkonordanzen.* Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland. XIII, 15. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Röhrborn, K. (2010). *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, Neubearbeitung I/1 Verben: ab- – äzüglä-.* Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Röhrborn, K. (2012). Uygur Filolojisinde Üç Yayımlı Metodu. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 9/3, 7-24.
- Röhrborn, K. (2017). *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, Neubearbeitung II/2 Nomina, Pronomina, Partikeln: aš-üzük.* Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Soothill, W. E. (1937). *A Dictionary of Chinese Buddhist Terms with Sanskrit and English*

Equivalents and a Sanskrit-Pali Index. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co.

- Tekin, Ş. (1960). Altun Yaruq'un Çincesinin Almancaya Tercümesi Dolayısıyla. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1959, 293-306.
- Tekin, Ş. (1988). Gerhard Ehlers, Alttürkische Handschriften, Teil 2: Das Godglanzsūtra und der buddhistische Legendenzyklus Daśakarmapathāvadānamālā. (Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland (VOHD) Band XIII,10); Fr. Steiner Verlag, Stuttgart 1987, x-170 sayfa ve 40 fotoğraf: Eski Türkçe Elyazmaları, 2. Kısım: „Altun Yaruq ve on kötü amel ile ilgili Burkancı hikâyeleri.“. *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 12, 293–302. (Tanıtma)
- Uçar, E. (2017). Altun Yaruq Sudur: VIII. Tegzinç, XIX. Bölök (Yeni Neşir). *Prof. Dr. Talat Tekin Hatıra Kitabı II*. Eds. O. F. Sertkaya et al. Çantay Kitabevi. İstanbul: 1197-1250.
- Uçar, E. (2019). Eski Uygurca TWW veya TWYW~TWVW Kelimesinin Kökeni Üzerine. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 78-85.
- Uçar, E. (2020). Türkiye'deki Eski Uygurca Metin Neşirleri İçin Kullanılacak Harfçevrim ve Yazıçevrim Kılavuzu. *Journal of Old Turkic Studies*, 4(1), 231-250.
- Wilkins, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen, Altuigurisch-Deutsch-Türkisch*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- Zieme, P. (1996). *Altun Yaruq Sudur, Vorworte und das erste Buch, Edition und Übersetzung der alttürkischen Version des Goldglanzsutra (Suvarṇaprabhāsottamasūtra)*. Berliner Turfantexte: 18. Turnhout (Belgium): Brepols Publishers.